

ЧАСТИНА ПЕРША

Урок 1.

Словник

bu	[бу]	—	<i>це, ця</i>
ne	[не]	—	<i>що</i>
-dir, -dir, -tir, -tir	[-дыр, -дир, -тыр, -тир]	—	<i>с</i>
qayda	[к'яйда]	—	<i>де</i>
mında	[мында]	—	<i>тут</i>
anda	[аңда]	—	<i>там</i>
ebet	[эбет]	—	<i>так</i>
pencere	[пенджерере]	—	<i>вікно</i>
qapı	[к'япы]	—	<i>двері</i>
tahta	[тахта]	—	<i>дошка</i>
rale	[рале]	—	<i>парта</i>
qarandaş	[к'ярандаш]	—	<i>оливець</i>
qalem	[к'ялем]	—	<i>ручка</i>
-mı, -mı	[-мы, -ми]	—	<i>чи!</i>

Завдання

Вправа 1

Перекладіть на українську мову.

1. Bu nedir? [Бу недир?]
2. Bu penceredir. [Бу пенджередир.]
3. Bu nedir? [Бу недир?]
4. Bu tahtadır. [Бу тахтадыр.]
5. Bu tahta qaydadır? [Бу тахта к'яйдадыр?]
6. Bu tahta mındadır. [Бу тахта мындадыр.]
7. Bu rale qaydadır? [Бу рале к'яйдадыр?]
8. Bu rale mındadır. [Бу рале мындадыр.]
9. Bu nedir? [Бу недир?]
10. Bu qarandaştır. [Бу к'ярандаштыр.]
11. Bu qarandaştırmı? [Бу к'ярандаштырмы?]

12. Ebet, bu qarandaştır.	[Эбет, бу къарандаштыр.]
13. Qarandaş qaydadır?	[Къарандаш къайдадыр?]
14. Qarandaş andadır.	[Къарандаш андадыр.]
15. Bu qalem mindadırımı?	[Бу къалем мындадырмы?]
16. Ebet, bu qalem mindadır.	[Эбет, бу къалем мындадыр.]
17. Bu qapıdırımı, penceredirimi?	[Бу къапыдырмы, пенджереди́рми?]
18. Bu qapıdır.	[Бу къапыдыр.]

Вправа 2

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. <i>Що це?</i>	9. <i>Так, це олівець.</i>
2. <i>Це - вікно.</i>	10. <i>Де олівець?</i>
3. <i>Це - двері.</i>	11. <i>Олівець тут.</i>
4. <i>Це - дошка.</i>	12. <i>Ручка там.</i>
5. <i>Це - ручка.</i>	13. <i>чи Тут двері?</i>
6. <i>Це - олівець.</i>	14. <i>Так, двері тут.</i>
7. <i>Це - парта.</i>	15. <i>Вікно там.</i>
8. <i>чи Олівець це?</i>	

Відповіді до вправи 1

1. <i>Це що?</i>	Bu nedir?
2. <i>Це вікно.</i>	Bu penceredir.
3. <i>Це що?</i>	Bu nedir?
4. <i>Це дошка.</i>	Bu tahtadır.
5. <i>Ця дошка де?</i>	Bu tahta qaydadır?
6. <i>Ця дошка тут.</i>	Bu tahta mindadır.
7. <i>Ця парта де?</i>	Bu rale qaydadır?
8. <i>Ця парта тут.</i>	Bu rale mindadır.
9. <i>Це що?</i>	Bu nedir?
10. <i>Це олівець.</i>	Bu qarandaştır.
11. <i>Це чи олівець?</i>	Bu qarandaştırımı?
12. <i>Так, це олівець.</i>	Ebet, bu qarandaştır.
13. <i>Олівець де?</i>	Qarandaş qaydadır?
14. <i>Олівець там.</i>	Qarandaş andadır.
15. <i>Ця ручка чи тут?</i>	Bu qalem mindadırımı?
16. <i>Так, ця ручка тут.</i>	Ebet, bu qalem mindadır.
17. <i>Це чи двері, чи вікно?</i>	Bu qapıdırımı, penceredirimi?
18. <i>Це двері.</i>	Bu qapıdır.

Відповіді до вправи 2

1. Bu nedir?	[Бу недир?]	<i>Що це?</i>
2. Bu penceredir.	[Бу пенджередир.]	<i>Це - вікно.</i>
3. Bu qapıdır.	[Бу къапыдыр.]	<i>Це - двері.</i>
4. Bu tahtadır.	[Бу тахтадыр.]	<i>Це - дошка.</i>
5. Bu qalemdir.	[Бу къалемдир.]	<i>Це - ручка.</i>

6. Bu qarandaştır.	[Бу къарандаштыр.]	<i>Це - олівець.</i>
7. Bu raledir.	[Бу раледир.]	<i>Це - партя.</i>
8. Bu qarandaştırımı?	[Бу къарандаштырмы?]	<i>Чи олівець це?</i>
9. Ebet, bu qarandaştır.	[Эбет, бу къарандаштыр.]	<i>Так, це олівець.</i>
10. Qarandaş qaydadır?	[Къарандаш къайдадыр?]	<i>Де олівець?</i>
11. Qarandaş mıdadır.	[Къарандаш мындадыр.]	<i>Олівець тут.</i>
12. Qalem andadır.	[Къалем андадыр.]	<i>Ручка там.</i>
13. Qapı mıdadırımı?	[Къапы мындадырмы?]	<i>Чи тут двері?</i>
14. Ebet, qapı mıdadır.	[Эбет, къапы мындадыр.]	<i>Так, двері тут.</i>
15. Pencere andadır.	[Пенджере андадыр.]	<i>Вікно там.</i>

Урок 2.

§ 1. У кримськотатарській мові немає особливих родових закінчень.
Наприклад:

baba	[баба]	—	<i>батько</i>
bala	[бала]	—	<i>дитина</i>
oğlan	[огълан]	—	<i>хлопчик</i>
qız	[къыз]	—	<i>дівчинка</i>
tata	[тата]	—	<i>старша сестра</i>
vaqıt	[вакыт]	—	<i>час</i>

§ 2. Слова кримськотатарської мови в первісній своїй формі мають наголос на останньому складі.

При приєднанні питальної частки **-mı, -mı** [**-мы, -ми**], а також часток **-dır, -dir, -tır, -tir** [**-дыр, -дир, -тыр, -тир**] наголос на останній склад не переноситься, а залишається на попередньому складі.

Наприклад:

Мерек <u>ер</u>	[Мерек <u>ер</u>]	mercek <u>ptir</u>	[мерек <u>ептир</u>]
Үра <u>а</u>	[Үра <u>а</u>]	ура <u>амы</u> ?	[йа <u>п</u> амы?]

Словник

beyaz	[беяз]	—	<i>білий</i>
bor	[бор]	—	<i>крейда</i>
defter	[дефтер]	—	<i>зошит</i>
degil	[дегил]	—	<i>не</i>
kim	[ким]	—	<i>хто</i>
kitap	[китап]	—	<i>книга</i>

merkep	[мерекеп]	—	<i>чорнило</i>
nasıl	[насыл]	—	<i>який</i>
о	[о]	—	<i>той</i>
оса	[оджа]	—	<i>учитель(-ка)</i>
qara	[къара]	—	<i>чорний</i>
silgi. bez	[силги, без]	—	<i>ганчірка</i>
talebe	[талебе]	—	<i>учен(ь,-ница)</i>
yeşil	[йешил]	—	<i>зелений</i>
yoq	[йокъ]	—	<i>ні</i>

Завдання

Вправа 3

Перекладіть на українську мову.

1. Bu kimdir?	[Бу кимдир?]
2. Bu talebedir.	[Бу талебедир.]
3. Bu ocadır mı?	[Бу оджадырмы?]
4. Ebet, bu ocadır.	[Эбет, бу оджадыр.]
5. Bu talebe mindadır.	[Бу талебе мындадыр.]
6. O talebe qaydadır?	[О талебе кьайдадыр?]
7. O talebe andadır.	[О талебе андадыр.]
8. Bu ocadır mı?	[Бу оджадырмы?]
9. Yoq, bu oca değildir, bu talebedir.	[Ёкъ, бу оджа дегильдир, бу талебедир.]
10. Bu defterdir mi?	[Бу дефтердирми?]
11. Yoq, bu defter değildir, bu kitaptır.	[Ёкъ, бу дефтер дегильдир, бу китаптыр.]
12. Bu nedir?	[Бу недир?]
13. Bu bordır.	[Бу бордыр.]
14. Bu bor nasıldır?	[Бу бор насылдыр?]
15. Bu bor beyazdır.	[Бу бор беяздыр.]
16. Bu silgi beyazdır mı?	[Бу сілгі беяздырмы?]
17. Yoq, bu silgi beyaz değildir.	[Ёкъ, бу силги беяз дегильдир.]
18. Nasıldır o?	[Насылдыр о?]
19. O qaradır.	[О къарадыр.]
20. Merkep qaydadır?	[Мерекеп кьайдадыр?]
21. Merkep andadır.	[Мерекеп андадыр.]
22. Bu merkep yeşildir mi?	[Бу мерекеп ешилдірми?]
23. Yoq, bu merkep yeşil değildir, qaradır.	[Ёкъ, бу мерекеп ешилъ]

24. Bu qarandaş nasıldır?	дегъильдир, къарадыр.]
25. Bu qarandaş yeşildir.	[Бу къарандаш насылдыр?]
	[Бу къарандаш ешилдыр.]

Вправа 4

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Це учень.	11. Ця ганчірка чорна.
2. Хто це?	12. Який цей олівець?
3. Це учитель.	13. Цей олівець зелений.
4. Де учитель?	14. Що це?
5. Учитель тут.	15. Це чорнило.
6. Яка ця книга?	16. Де чорнило?
7. Ця книга чорна.	17. Чорнила там.
8. Яка крейда?	18. Яке чорнило?
9. Крейда біла.	19. Чорнило чорне.
10. Яка ця ганчірка?	

Відповіді до вправи 3

1. Це хто?	Bu kimdir?
2. Це учень.	Bu talebedir.
3. Це чи вчитель?	Bu ocadır mı?
4. Так, це вчитель.	Evet, bu ocadır.
5. Цей учень тут.	Bu talebe mindadır.
6. Той учень де?	O talebe qaydadır?
7. Той учень там.	O talebe andadır.
8. Це чи вчитель?	Bu ocadır mı?
9. Ні, це не вчитель, це учень.	Yoq, bu oca değıldir, bu talebedir.
10. Це чи зошит?	Bu defterdir mi?
11. Ні, це не зошит, це книга.	Yoq, bu defter değıldir. bu kitaptır.
12. Це що?	Bu nedir?
13. Це крейда.	Bu bordır.
14. Ця крейда яка?	Bu bor nasıldır?
15. Ця крейда біла.	Bu bor beyazdır.
16. Чи ця ганчірка біла?	Bu silgi beyazdır mı?
17. Ні, ця ганчірка не біла.	Yoq, bu silgi beyaz değıldir.
18. Яка вона?	Nasıldır o?
19. Вона чорна.	O qaradır.
20. Чорнило де?	Merekep qaydadır?
21. Чорнило там.	Merekep andadır.
22. Чи це чорнило зелене?	Bu merekep yeşildirmi?
23. Ні, це чорнило не зелене, чорне.	Yoq, bu merekep yeşil değıldir, qaradır.
24. Цей олівець який?	Bu qarandaş nasıldır?
25. Цей олівець зелений.	Bu qarandaş yeşildir.

Відповіді до вправи 4

1. Bu talebedir.	[Бу талебедир.]	<i>Це учень.</i>
2. Bu kimdir?	[Бу кимдир?]	<i>Хто це?</i>
3. Bu ocadır.	[Бу оджадыр.]	<i>Це вчитель.</i>
4. Oca qaydadır?	[Оджа къайдадыр?]	<i>Де вчитель?</i>
5. Oca mundadır.	[Оджа мындадыр.]	<i>Вчитель тут.</i>
6. Bu kitap nasıldır?	[Бу китап насылдыр?]	<i>Яка ця книга?</i>
7. Bu kitap qaradır.	[Бу китап къарадыр.]	<i>Ця книга чорна.</i>
8. Bor nasıldır?	[Бор насылдыр?]	<i>Яка крейда?</i>
9. Bor beyazdır.	[Бор беяздыр.]	<i>Крейда біла.</i>
10. Bu silgi nasıldır?	[Бу сильги насылдыр?]	<i>Яка ця санчірка?</i>
11. Bu silgi qaradır.	[Бу сильги къарадыр.]	<i>Ця санчірка чорна.</i>
12. Bu qarandaş nasıldır?	[Бу къарандаш насылдыр?]	<i>Який цей олівець?</i>
13. Bu qarandaş yeşildir.	[Бу къарандаш ешилдыр.]	<i>Цей олівець зелений.</i>
14. Bu nedir?	[Бу недир?]	<i>Що це?</i>
15. Bu merkeptir.	[Бу мерекептир.]	<i>Це чорнило.</i>
16. Merkepe qaydadır?	[Мерекеп къайдадыр?]	<i>Де чорнило?</i>
17. Merkepe andadır.	[Мерекеп андадыр.]	<i>Чорнило там.</i>
18. Merkepe nasıldır?	[Мерекеп насылдыр?]	<i>Яке чорнило?</i>
19. Merkepe qaradır.	[Мерекеп къарадыр.]	<i>Чорнило чорне.</i>

Урок 3.

---

§ 3. Голосні звуки в кримськотатарській мові діляться на тверді:

а, і, о, у

і м'які:

е, і, ö, ü.

Наприклад:

at	[ат]	— <i>кінь</i>
ol	[ол]	— <i>будь</i>
tuz	[туз]	— <i>сіть</i>
qum	[къум]	— <i>пісок</i>
selâm	[селям]	— <i>привіт</i>
et	[эт]	— <i>м'ясо</i>
öl	[ол]	— <i>умирай</i>
tüz	[тюз]	— <i>гладкий</i>
kün	[кюн]	— <i>день</i>

Приголосні звуки діляться

на дзвінки:

b, c, d, g, ğ, j, l, m, n, ñ, r, v, y, z

і глухі:

ç, f, h, k, p, q, s, ş, t.

§ 4. Множина в кримськотатарській мові утворюється за допомогою закінчень **-lar, -ler** [*-лар, -лер*].

-lar додається в тих випадках, коли останній голосний звук твердий (**a, ı, o, u**),

-ler додається в тих випадках, коли останній голосний звук м'який (**e, i, ö, ü**).

qol	[к'ол]	— рука
qollar	[к'оллар]	— руки
el	[эл]	— рука
eller	[эллер]	— руки
quyu	[к'юю]	— колодязь
quyular	[к'ююлар]	— колодязі
deve	[деве]	— верблюд
develer	[девелер]	— верблюди

Цьому ж правилу відповідає й уживання **-dır та -dir** [*-дыр та -дир*].

Наприклад:

bu bordır	[бу бордыр]	— це крейда
bu evdir	[бу эвдир]	— це будинок

Те ж треба сказати й щодо закінчень місцевого відмінка **-da, -de, -ta, -te** [*-да, -де, -та, -те*]. Зверніть увагу, що після глухих приголосних [**ç, f, h, k, p, q, s, ş, t**] використовуються форми **-ta, -te** [*-та, -те*], в інших випадках – **-da, -de** [*-да, -де*].

Наприклад:

bazar	[базар]	— базар
ev	[эв]	— будинок
pencere	[пенджере]	— вікно
tañ	[тань]	— зоря
qalaç	[к'алач]	— бублик
top	[топ]	— м'яч
raf	[раф]	— полиця, лава
et	[эт]	— м'ясо

taş	[таш]	— камінь
balıq	[балыкъ]	— риба
papah	[папах]	— папаха
bazarda	[базарда]	— на базарі
evde	[эвде]	— в будинку
pencerede	[пенджеререде]	— на вікні
tañda	[танъда]	— на зорі
qalaçta	[къалачта]	— у бульблукy
topta	[топта]	— у м'ячі
rafta	[рафта]	— на полиці
ette	[этте]	— у м'ясі
taşta	[ташта]	— у камені
balıqta	[балыкъта]	— у рибі
rapahıta	[папахта]	— у папасі

§ 5. Числівники при іменниках відмінкових закінчень не приймають.

Наприклад:

üç kitap	[уч китап]	— три книги
üç kitapta	[уч китапта]	— у трьох книгах
beş ev	[беш эв]	— п'ять будинків
beş evde	[беш эвде]	— у п'яти будинках

§ 6. Іменники, що ідуть за числівниками, не змінюються й залишаються в однині.

bir qalem	[бир къалем]	— одна ручка
beş qalem	[беш къалем]	— п'ять ручок
yüz qalem	[йюз къалем]	— сто ручок
biñ üç yüz qalem	[бинь уч йюз къалем]	— 1300 ручок

§ 7. Присудок у кримськотатарській мові може в числі не узгоджуватися з підметом.

Наприклад:

Balalar oynaular.	[Балалар ойнаулар.]	— Діти грають.
Balalar oynau.	[Балалар ойнау.]	— Діти грають.

§ 8. У стягнених реченнях при однорідних членах у множині ознака множини **-lar, -ler** ставиться тільки при останньому з однорідних членів стягненого речення.

Наприклад:

Qız ve oğlanlar azbarda oynay ve küleler.

[Къыз ве огъланлар азбарда ойнай ве кюлелер.]

Хлопчики й дівчатка у дворі грають і сміються.

Словник

qaç	[къач]	—	<i>скільки</i>
bar	[бар]	—	<i>є, знаходиться</i>
say	[сай]	—	<i>лічи</i>
oda	[ода]	—	<i>кімната</i>
sınıf	[сыныф]	—	<i>клас</i>
masa	[маса]	—	<i>стіл</i>
kürsü	[кюрсю]	—	<i>стілець</i>
mektep	[мектеп]	—	<i>школа</i>
azbar	[азбар]	—	<i>двір</i>
-lar, -ler	[-лар, -лер]	—	<i>закінчення множини</i>
odalar	[одалар]	—	<i>кімнати</i>
sınıflar	[сыныфлар]	—	<i>класи</i>
masalar	[масалар]	—	<i>столи</i>
kürsüler	[кюрсюлер]	—	<i>стільці</i>
mektepler	[мектеплер]	—	<i>школи</i>
azbarlar	[азбарлар]	—	<i>двори</i>
evler	[эвлер]	—	<i>будинки</i>
-da, -de, -ta, -te	<i>-да, -де, -та, -те</i>	—	<i>окончання місцевого падежа</i>
mektepte	[мектепте]		<i>у школі</i>
sınıfta	[сыныфта]		<i>у класі</i>
bir	[бир]	—	<i>один</i>
eki	[эки]	—	<i>два</i>
üç	[уч]	—	<i>три</i>
dört	[дёрт]	—	<i>чотири</i>
beş	[беш]	—	<i>п'ять</i>

Завдання

Вправа 5

Перекладіть на українську мову.

1. Sınıfta neler bar?	[Сыныфта нелер бар?]
2. Sınıfta masa, kürsü, rale, tahta bar.	[Сыныфта маса, кюрсю, рале, тахта бар.]
3. Bu masa qaydadır?	[Бу маса къайдадыр?]
4. Bu masa sınıftadır.	[Бу маса сыныфтадыр.]
5. Sınıf qaydadır?	[Сыныф къайдадыр?]
6. Sınıf mekteptedir.	[Сыныф мектептедир.]
7. Mektepte kim bar?	[Мектепте ким бар?]
8. Mektepte talebeler bardır.	[Мектепте талелелер бардыр.]
9. Mında qaç talebe bar?	[Мында къач талебе бар?]
10. Mında beş talebe bar.	[Мында беш талебе бар.]
11. Say!	[Сай!]
12. Bir, eki, üç, dört, beş.	[Бир, эки, уч, дёрт, беш.]
13. Oca qaydadır?	[Оджа къайдадыр?]
14. Oca evdedir.	[Оджа эвдедир.]
15. Talebeler qaydadırlar?	[Талелелер къайдадырлар?]
16. Talebeler azbardadırlar.	[Талелелер азбардадырлар.]
17. Mında qaç rale bar?	[Мында къач рале бар?]
18. Mında beş rale bardır.	[Мында беш рале бардыр.]
19. Bu raleler nasıldırlar?	[Бу ралелелер насылдырлар?]
20. Bu raleler qaradır.	[Бу ралелелер къарадыр.]

Вправа 6

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Учні в класі.	10. Стільці чорні.
2. Учитель вдома.	11. Дошка в школі.
3. Де стіл?	12. Хто у дворі?
4. Стіл у кімнаті.	13. Учні у дворі.
5. Скільки парт у класі?	14. Що є у дворі?
6. У класі п'ять парт.	15. У дворі є будинок.
7. Порахуй!	16. Що є в класі?
8. Раз, два, три, чотири, п'ять.	17. У класі є парти, стіл, стілець і дошка.
9. Які стільці?	

Відповіді до вправи 5

1. У класі що є?
2. У класі стіл, стілець, парти, дошка є.
3. Цей стіл де?
4. Цей стіл у класі.
5. Клас де?
6. Клас у школі.
7. У школі хто є?
8. У школі учні є.
9. Тут скільки учнів є?
10. Тут н'ять учнів є.
11. Лічи!
12. Один, два, три, чотири, н'ять.
13. Учитель де?
14. Учитель вдома.
15. Учні де?
16. Учні у дворі.
17. Тут скільки парт є?
18. Тут н'ять парт є.
19. Ці парти які?
20. Ці парти чорні.

Sınıfta neler bar?
Sınıfta masa, kürsü, rale, tahta bar.
Bu masa qaydadır?
Bu masa sınıfıdadır.
Sınıf qaydadır?
Sınıf mekteptedir.
Mektepte kim bar?
Mektepte talebeler bardır.
Mında kaç talebe bar?
Mında beş talebe bar.
Say!
Bir, eki, üç, dört, beş.
Oca qaydadır?
Oca evdedir.
Talebeler qaydadırlar?
Talebeler azbardadırlar.
Mında kaç rale bar?
Mında beş rale bardır.
Bu raleler nasıldırlar?
Bu raleler qaradır.

Відповіді до вправи 6

1. Talebeler sınıfadırlar.	[Талібелер сыныфтадырлар.]	Учні в класі.
2. Oca evdedir.	[Оджа эведедир.]	Учитель вдома.
3. Masa qaydadır?	[Маса къайдадыр?]	Де стіл?
4. Masa odadadır.	[Маса одададыр.]	Стіл у кімнаті.
5. Sınıfta kaç rale bardır?	[Сыныфта къач рале бардыр?]	Скільки парт у класі?
6. Sınıfta beş rale bardır.	[Сыныфта беш рале бардыр.]	У класі н'ять парт.
7. Say!	[Сай!]	Порахуй!
8. Bir, eki, üç, dört, beş.	[Бир, эки, уч, дёрт, беш.]	Раз, два, три, чотири, н'ять.
9. Kürsüler nasıldırlar?	[Кюрсюлер насылдырлар?]	Які стільці?
10. Kürsüler qaradırlar.	[Кюрсюлер къарадырлар.]	Стільці чорні.
11. Tahta mekteptedir.	[Тахта мектептедир.]	Дошка в школі.
12. Azbarda kim bar?	[Азбарда ким бар?]	Хто у дворі?
13. Azbarda talebeler bar.	[Азбарда талібелер бар.]	Учні у дворі.
14. Azbarda ne bar?	[Азбарда не бар?]	Що є у дворі?
15. Azbarda ev bar.	[Азбарда эв бар.]	У дворі є будинок.
16. Sınıfta neler bar?	[Сыныфта нелер бар?]	Що є в класі?
17. Sınıfta rale, masa, kürsü ve tahta bar.	[Сыныфта рале, маса, кюрсю ве тахта бар.]	У класі є парти, стіл, стілець і дошка.

Урок 4.

---

§ 9. Прикметники-означення ставляться перед іменниками й залишаються постійно в однині.

Наприклад:

balaban oda	[балабан ода]	— велика кімната
balaban odalar	[балабан одалар]	— великі кімнати

§ 10. Прикметники-означення при іменниках відмінкових закінчень не приймають.

Наприклад:

kiçik oda	[кичик ода]	— маленька кімната
kiçik odada	[кичик одада]	— у маленькій кімнаті

Словник

adam	[адам]	— людина
baba	[баба]	— батько
ana	[ана]	— мати
qardaş	[кърдаш]	— брат
qız qardaş	[къыз кърдаш]	— сестра
ağa	[агъа]	— старший брат
tata	[тата]	— старша сестра
bala	[бала]	— дитина
oğul	[огъул]	— син
qız	[къыз]	— дочка
Asan	[Асан]	— Асан
balaban	[балабан]	— великий
kiçik	[кичик]	— маленький
uzun	[узун]	— довгий
qısqa	[къыскъа]	— короткий
yapa	[япа]	— робить
yapalar	[япалар]	— роблять
oynay	[ойнай]	— грає
oynaylar	[ойнайлар]	— грають
ve	[ве]	— і

Завдання

Вправа 7

Перекладіть на українську мову.

1. Ana ve baba, kız qardaş ve qardaş. [Ана ве баба, къыз къардаш ве къардаш.]
2. Balalar azbardadırlar. [Балалар азбардадырлар.]
3. Ne yapalar? [Не япалар?]
4. Balalar oynaylar. [Балалар ойнайлар.]
5. Bu küçük kız kimdir? [Бу кичик къыз кимдир?]
6. Bu küçük kız talebedir. [Бу кичик къыз талебедир.]
7. Bu balaban adam kimdir? [Бу балабан адам кимдир?]
8. Bu balaban adam ağadır. [Бу балабан адам агъадыр.]
9. Ağada ne bar? [Агъада не бар?]
10. Ağada qarandaş bar. [Агъада къарандаш бар.]
11. Bu uzun qarandaş nasıldır? [Бу узун къарандаш насылдыр?]
12. Bu uzun qarandaş yeşildir. [Бу узун къарандаш ешилдир.]
13. Bu kızlar qayda oynaylar? [Бу къызлар къайда ойнайлар?]
14. Bu küçük kızlar azbarda oynaylar. [Бу кичик къызлар азбарда ойнайлар.]
15. Mında kaç balaban ve kaç küçük bala bardır? [Мында къач балабан ве къач кичик бала бардыр?]
16. Mında 4 küçük ve 3 balaban bala bardır. [Мында 4 кичик ве 3 балабан бала бардыр.]
17. Asanda tata bar mı? [Асанда тата бармы?]
18. Ebet, Asanda iki tata bardır. [Эбет, Асанда эки тата бардыр.]

Вправа 8

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. *Хто ця людина?*
2. *Це тато.*
3. *Де мама?*
4. *Мама в кімнаті.*
5. *Чи є в мамі дочка?*
6. *Ні, у мамі дочки немає, у мамі є два сини.*
7. *Хто є у дворі?*
8. *У дворі є старший брат і молодша сестра.*
9. *Діти грають вдома.*
10. *Що роблять сини й дочки?*
11. *Сини й дочки грають.*
12. *В Асана немає старшої сестри.*
13. *Великий олівець тут.*
14. *Маленька дошка там.*
15. *Довга ручка в парті.*
16. *У цьому класі є п'ять коротких парт.*

Відповіді до вправи 7

1. Мати й батько, сестра й брат.	Ana ve baba, qız qardaş ve qardaş.
2. Діти у дворі.	Balalar azbardadırlar.
3. Що роблять?	Ne yapalar?
4. Діти грають.	Balalar oynaylar.
5. Ця маленька дівчинка хто?	Bu küçük kız kimdir?
6. Ця маленька дівчинка - учениця.	Bu küçük kız talebedir.
7. Ця велика людина хто?	Bu balaban adam kimdir?
8. Ця велика людина - старший брат.	Bu balaban adam ağadır.
9. У старшого брата що є?	Ağada ne bar?
10. У старшого брата олівець є.	Ağada qarandaş bar.
11. Цей довгий олівець який?	Bu uzun qarandaş nasıldır?
12. Цей довгий олівець зелений.	Bu uzun qarandaş yeşildir.
13. Ці дівчинки де грають?	Bu kızlar qayda oynaylar?
14. Ці маленькі дівчинки у дворі грають.	Bu küçük kızlar azbarda oynaylar.
15. Тут скільки великих і скільки маленьких дітей є?	Mında kaç balaban ve kaç küçük bala bardır?
16. Тут 4 маленьких і 3 великих дітей є.	Mında 4 küçük ve 3 balaban bala bardır.
17. Чи є в Асана старша сестра?	Asanda tata barımı?
18. Так, в Асана дві старші сестри є.	Ebet, Asanda eki tata bardır.

Відповіді до вправи 8

1. Bu adam kimdir?	Бу адам кимдир?	Хто ця людина?
2. Bu babadır.	Бу бабадыр.	Це тато.
3. Ana qaydadır?	Ана к'айдадыр?	Де мама?
4. Ana odadadır.	Ана оодадыр.	Мама в кімнаті.
5. Anada kız barımı?	Анада к'ыз бармы?	Чи є в мамі дочка?
6. Yoq, anada qız yoq, anada eki oğul bardır.	Ёкь, анада к'ыз ёкь, анада eki oğul бардыр.	Ні, у мамі дочки немає, у мамі є два сини.
7. Azbarda kim bar?	Азбарда ким бар?	Хто є у дворі?
8. Azbarda ağa ve qız qardaş bardır.	Азбарда аға ве к'ыз к'ардаш бардыр.	У дворі є старший брат і молодша сестра.
9. Balalar evde oynaylar.	Балалар эвде ойнайлар.	Діти грають будинку.
10. Oğullar ve kızlar ne yapalar?	О'ғулар ве к'ызлар не япалар?	Що роблять сини й дочки?
11. Oğullar ve kızlar oynaylar.	О'ғулар ве к'ызлар ойнайлар.	Сини й дочки грають.
12. Asanda tata yoq.	Асанда тата ёкь.	В Асана немає старшої сестри.
13. Balaban qarandaş mındadır.	Балабан к'арандаш м'ындадыр.	Великий олівець тут.
14. Küçük tahta andadır.	К'ичик тахта андадыр.	Маленька дошка там.
15. Uzun qalem ralededir.	Узун к'алем раледедир.	Довга ручка в парті.
16. Bu sınıfta beş kısqa rale bardır.	Бу с'ыныфта беш к'ыска рале бардыр.	У цьому класі є п'ять коротких парт.

Урок 5.

Словник

baş	[баш]	—	<i>голова</i>
köz	[кёз]	—	<i>око</i>
qulaq	[кьюлакь]	—	<i>вухо</i>
ayaq	[аякъ]	—	<i>нога</i>
el	[эл]	—	<i>рука</i>
sarı	[сары]	—	<i>жовтий</i>
qırmızı	[кырымзы]	—	<i>червоний</i>
mavi	[мавы]	—	<i>синій</i>
qaysı	[къайсы]	—	<i>який</i>
yoqsa	[ёкъса]	—	<i>або</i>
yara	[япа]	—	<i>робить</i>
yarasıñı	[япасынъ]	—	<i>робиш</i>
yaram	[япам]	—	<i>роблю</i>
otura	[отура]	—	<i>сидить</i>
oturasıñı	[отурасынъ]	—	<i>сидиш</i>
oturam	[отурам]	—	<i>сиджу</i>
oynay	[ойнай]	—	<i>грає</i>
oynaysıñı	[ойнайсынъ]	—	<i>граєш</i>
oynayım	[ойнайым]	—	<i>граю</i>
-dan, -den, -tan, -ten	[-дан, -ден, -тан, -тен]	—	<i>при порівнянні двох предметів у значенні займенника «ніж»</i>
daa	[даа]	—	<i>ще</i>
men	[мен]	—	<i>я</i>
sen	[сен]	—	<i>ти</i>
o	[о]	—	<i>він, вона, воно</i>

Завдання

Вправа 9

Перекладіть на українську мову.

1. Bu nedir? [Бу недир?]
2. Bu qulaqtır. [Бу кьюлакътыр.]
3. Adamda qaç qulaq bardır? [Адамда къач кьюлакь бардыр?]

4. Adamda eki qulaq bardır.	[Адамда эки къулакь бардыр.]
5. Sen ne yapasın?	[Сен не япасынь?]
6. Men oynayım.	[Мен ойнайым.]
7. O ne yapa?	[О не япа?]
8. O otura.	[О отура.]
9. Sen oturasınımı?	[Сен отурасынъмы?]
10. Ebet, men oturam.	[Эбет, мен отурам.]
11. Asan qayda otura?	[Асан къайда отура?]
12. Asan sarı ralede otura.	[Асан сары раледе отура.]
13. Adamda bir baş, eki köz, eki ayaq ve eki el bardır.	[Адамда бир баш, эки кёз, эки аякъ ве эки эл бардыр.]
14. Sende nasıl qalem bardır?	[Сенде насыл къалем бардыр?]
15. Mende mavı qalem bardır.	[Менде мавы къалем бардыр.]
16. Qaysı qalem daa uzundur?	[Къайсы къалем даа узундыр?]
17. Sarı qalem daa uzundur.	[Сары къалем даа узундыр.]
18. Qırmızı defter beyaz defterden daa balabandırmı?	[Къырмызы дефтер беяз дефтерден даа балабандырмы?]
19. Ebet, kırmızı defter beyaz defterden daa balabandır.	[Эбет, къырмызы дефтер беяз дефтерден даа балабандыр.]
20. Ayaq elden daa uzundur.	[Аякъ элден даа узундыр.]
21. Senmi yoqsa omı daa balaban?	[Сенми ёкъса омы даа балабан?]
22. O menden daa balabandır.	[О менден даа балабандыр.]

Вправа 10

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Скільки очей у людини?	9. Книга більше зошита.
2. У людини двоє очей, два вуха, дві ноги, дві руки й одна голова.	10. Що ти робиш?
3. Скільки в тебе жовтих олівців?	11. Я сиджу у дворі й граю.
4. У мене п'ять жовтих олівців.	12. Хто ще є у дворі?
5. Жовті олівці довше червоних олівців (ніж червоні олівці).	13. У дворі є старша сестра й мати.
6. Ця ручка більша.	14. Асан більший за тебе?
7. Цей олівець ще більший.	15. Ні, Асан не більший за мене, він менший за мене.
8. Що більше: книга чи зошит?	

Відповіді до вправи 9

1. Це що?	Bu nedir?
2. Це вуха.	Bu qulaqtır.

3. У людини скільки вух?	Adamda kaç qulaq bardır?
4. У людини два вуха.	Adamda eki qulaq bardır.
5. Ти що робиш?	Sen ne yapasın?
6. Я граю.	Men oynayım.
7. Він що робить?	O ne yapıyor?
8. Він сидить.	O oturma.
9. Чи ти сидиш?	Sen oturuyor musun?
10. Так, я сиджу.	Evet, men oturam.
11. Асан де сидить?	Asan nerede oturuyor?
12. Асан на жовтій парті сидить.	Asan sarı rafilede oturuyor.
13. У людини одна голова, двоє очей, дві ноги й дві руки.	Adamda bir baş, iki göz, iki ayaq ve iki el bardır.
14. У тебе яка ручка є?	Sende nasıl qalem bardır?
15. У мене синя ручка є.	Mende mavı qalem bardır.
16. Яка ручка ще довше?	Qaysı qalem daa uzundur?
17. Жовта ручка ще довше.	Sarı qalem daa uzundur.
18. чи більше Червоної зошит за білий зошит?	Qırmızı defter beyaz defterden daa balabandır mı?
19. Так, червоної зошит більше за білий зошит.	Evet, kırmızı defter beyaz defterden daa balabandır.
20. Нога довше руки.	Ayaq elden daa uzundur.
21. Ти чи він більший?	Senin mi yoksa onun daa balaban?
22. Він ще більший за мене.	O menden daa balabandır.

Відповіді до вправ 10

1. Adamda kaç göz bar?	[Адамда кьач кёз бар?]	Скільки очей у людини?
2. Adamda eki göz, eki qulaq, eki ayaq, eki el ve bir baş bardır.	[Адамда эки кёз, эки кьулакь, эки аякь, эки эл ве бир баш бардыр.]	У людини двоє очей, два вуха, дві ноги, дві руки й одна голова.
3. Sende kaç sarı qarandaş bardır?	[Сенде кьач сары кьарандаш бардыр?]	Скільки в тебе жовтих олівців?
4. Mende beş sarı qarandaş bardır.	[Менде беш сары кьарандаш бардыр.]	У мене п'ять жовтих олівців.
5. Sarı qarandaşlar kırmızı qarandaşlardan daa uzundur.	[Сары кьарандашлар кьырмызы кьарандашлардан даа узундыр.]	Жовті олівці довше червоних олівців (ніж червоні олівці).
6. Bu qalem balabandır.	[Бу кьалем балабандыр.]	Ця ручка більша.
7. Bu qarandaş daa balabandır.	[Бу кьарандаш даа балабандыр.]	Цей олівць ще більший.
8. Qaysı daa balabandır: kitap mı yoqsa defter mi?	[Къайсы даа балабандыр: китапмы ёкьса дефтерми?]	Що більше: книга чи зошит?
9. Kitap defterden daa balabandır.	[Китап дефтерден даа балабандыр.]	Книга більше зошита.
10. Sen ne yapasın?	[Сен не япасынь?]	Що ти робиш?
11. Men azbarda oturam ve oynayım.	[Мен азбарда отурам ве ойнайым.]	Я сиджу у дворі й граю.
12. Azbarda daa kim bar?	[Азбарда даа ким бар?]	Хто ще є у дворі?
13. Azbarda tata ve ana bardır.	[Азбарда тата ве ана бардыр.]	У дворі є старша сестра й мати.

14. Asan senden balabandırımı?	[Асан сенден балабаңдырмы?]	<i>Асан більший за тебе?</i>
15. Yoq, Asan menden balaban degildir, o menden kiçiktir.	[Ёкъ, Асан менден балабан дегилдир, о менден кичиктир.]	<i>Ні, Асан не більший за мене, він менший за мене.</i>

Урок 6.

§ 11. Перед часткою **-nen** [*-нен*] наголос в іменах залишається на попередньому складі.

Наприклад:

penceré	[пенджерé]	—	pencerénen	[пенджерéнен]
arabá	[араба́]	—	arabánen	[араба́нен]

§ 12. Неозначена форма й теперішній загальний час дієслова

Неозначена форма дієслова (інфінітив)

Усі дієслова в кримськотатарській мові в неозначеній формі закінчуються на **-maq** або **-mek** [*-макъ* або *-мек*].

Якщо відкинути закінчення інфінітива **-maq** і **-mek**, то вийде основа дієслова – у першому випадку тверда, а в другому – м'яка.

Наприклад:

yat-maq [ятмакъ] - *лежати*, yaşa-maq [яшамакъ] - *жити*, yaz-maq [язмакъ] - *писати*, esapla-maq [есапламакъ] *рахувати, обчислювати*; bar-maq [бармакъ] - *ходити*;

min-mek [минмек] - *сідати*, ezberle-mek [езберлемек] - *учити* *напам'ять*, eşit-mek [ешитмек] - *чутти*, esle-mek [эслемек] - *зауважувати*.

Теперішній загальний час дієслова

Особисті закінчення для теперішнього часу будуть наступні:

Число	Особа	При основі з голосним звуком наприкінці		При основі з приголосним звуком наприкінці	
		тверда	м'яка	тверда	м'яка
Однина	1 особи	-yim	-yim	-am	-em
	2 особи	-ysiñ	-ysiñ	-asiñ	-esiñ
	3 особи	-y	-y	-a	-e

Множина	1 особи	-ymız	-ymız	-amız	-emiz
	2 особи	-ysi(ñi)z	-ysi(ñi)z	-ası(ñi)z	-esi(ñi)z
	3 особи	-ylar	-yler	-alar	-eler

Словник

biz	[биз]	—	<i>ми</i>
siz	[сиз]	—	<i>ви</i>
olar	[олар]	—	<i>вони</i>
mektüp	[мектюп]	—	<i>лист</i>
yazı	[язы]	—	<i>писання, письмова робота</i>
ders	[дерс]	—	<i>урок</i>
ne zaman	[не заман]	—	<i>коли</i>
bugün	[бугюн]	—	<i>сьогодні</i>
kündüz	[кюндюз]	—	<i>днем</i>
altı	[алты]	—	<i>шість</i>
yedi	[еди]	—	<i>сім</i>
sekiz	[секиз]	—	<i>вісім</i>
doquz	[докьуз]	—	<i>дев'ять</i>
on	[он]	—	<i>десять</i>
-nen	[-нен]	—	<i>з</i>
elnen	[элнен]	—	<i>рукою</i>
sayıñız	[сайынъыз]	—	<i>рахуйте</i>
oynaylar	[ойнайлар]	—	<i>грають</i>
oynaysız	[ойнайсыз]	—	<i>граєте</i>
oynamız	[ойнаймыз]	—	<i>граємо</i>
oturalar	[отуралар]	—	<i>сидять</i>
oturasız	[отурасыз]	—	<i>сидите</i>
oturamız	[отурамыз]	—	<i>сидимо</i>
yaz-maq	[яз-макъ]	—	<i>писати</i>
o yaza	[о яза]	—	<i>він пише</i>
oqu-maq	[окьу-макъ]	—	<i>читати, вчитися</i>
o oquy	[о окьуй]	—	<i>він читає, він вчиться</i>
sen oquysıñ	[сен окьуйсынъ]	—	<i>ти читаєш, ти вчишся</i>
men oquym	[мен окьуйым]	—	<i>я читаю, я вчуся</i>
olar oquylar	[олар окьуйлар]	—	<i>вони читають, вони вчаться</i>

siz oquysiz	[сиз окъуйсыз]	— <i>ви читаете, ви вчитесь</i>
biz oquymız	[биз окъуймыз]	— <i>ми читаємо, ми вчимося</i>

Завдання

Вправа 11

Перекладіть на українську мову.

1. Bu bala ne yaza?	[Бу бала не яза?]
2. Bu bala mektüp yaza.	[Бу бала мектюп яза.]
3. O nenen yaza?	[О нenen яза?]
4. Qalemnen yaza.	[Къалемнен яза.]
5. Sen qayda oquysıñ?	[Сен къайда окъуйсынъ?]
6. Men mektepte oquym.	[Мен мектепте окъуйым.]
7. Siz azbarda ne yapasız?	[Сиз азбарда не япасыз?]
8. Biz azbarda otura ve oynaumız.	[Биз азбарда отура ве ойнаумыз.]
9. Olar bugün ders oquylarmı?	[Олар бугюн дерс окъуйлармы?]
10. Ebet, olar bugün mektepte ders oquylar.	[Эбет, олар бугюн мектепте дерс окъуйлар.]
11. Siz ne zaman yazı yazasız?	[Сиз не заман язы язасыз?]
12. Biz kündüz yazı yazamız.	[Биз кюндюз язы язамыз.]
13. Azbarda qaç qız oynay ve qaç qız otura?	[Азбарда къач къыз ойнай ве къач къыз отура?]
14. Azbarda sekiz qız oynay, altı qız otura.	[Азбарда секиз къыз ойнай, алты къыз отура.]
15. Sizde kürsü barmı?	[Сизде кюрсю бармы?]
16. Bizde on kürsü bar.	[Бизде он кюрсю бар.]

Вправа 12

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. <i>Учень сидить на стільці й пише лист.</i>	7. <i>Ми сьогодні тут сидимо й пишемо.</i>
2. <i>Чим він пише?</i>	8. <i>Сестра читає урок.</i>
3. <i>Він пише ручкою й чорнилом.</i>	9. <i>Скільки в них зошитів?</i>
4. <i>Коли діти читають?</i>	10. <i>У них є десять зошитів.</i>
5. <i>Діти читають вдень у школі.</i>	11. <i>Яка дошка чорніше?</i>
6. <i>Що ви сьогодні тут робите?</i>	12. <i>Коротка дошка чорніше, ніж довга дошка.</i>

Відповіді до вправи 11

1. Ця дитина що тише?	Bu bala ne yaza?
2. Ця дитина лист тише.	Bu bala mektüp yaza.
3. Він чим тише?	O nenen yaza?
4. Ручкою тише.	Qalemnen yaza.
5. Ти де вчишся?	Sen qayda oquysıñ?
6. Я в школі вчуся.	Men mektepte oquym.
7. Ви у дворі що робите?	Siz azbarda ne yapasız?
8. Ми у дворі сидимо й граємо.	Biz azbarda otura ve oynaymız.
9. Вони сьогодні в школі вчаться?	Olar bugün ders oquylarmı?
10. Так, вони сьогодні в школі вчаться.	Ebet, olar bugün mektepte ders oquylar.
11. Ви коли тисьмову роботу пишете?	Siz ne zaman yazı yazasız?
12. Ми вдень тисьмову роботу пишемо.	Biz kündüz yazı yazamız.
13. У дворі скільки дівчинок грають і скільки дівчинок сидять?	Azbarda qaç qız oynay ve qaç qız otura?
14. У дворі вісім дівчинок грають, шість дівчинок сидять.	Azbarda sekiz qız oynay, altı qız otura.
15. У вас стілець чи є?	Sizde kürsü varmı?
16. У нас десять стільців є.	Bizde on kürsü bar.

Відповіді до вправи 12

1. Talebe kürsüde otura ve mektüp yaza.	[Талебе кюрсюде отура ве мектуп яза.]	<i>Учень сидить на стільці й тише лист.</i>
2. O nenen yaza?	[О нenen яза?]	<i>Чим він тише?</i>
3. O qalem ve merkepnen yaza.	[О кялем ве мерекепнен яза.]	<i>Він тише ручкою й чорнилом.</i>
4. Balalar ne zaman oquylar?	[Балалар не заман окьюлар?]	<i>Коли діти читають?</i>
5. Balalar kündüz mektepte oquylar.	[Балалар кюндюз мектепте окьюлар.]	<i>Діти читають вдень у школі.</i>
6. Siz bugün mında ne yapasız?	[Сиз бугюн мында не япасыз?]	<i>Що ви сьогодні тут робите?</i>
7. Biz bugün mında otura ve yazamız.	[Биз бугюн мында отура ве язамыз.]	<i>Ми сьогодні тут сидимо й пишемо.</i>
8. Qız qardaş ders oquy.	[Къыз къардаш дерс окуй.]	<i>Сестра читає урок.</i>
9. Olarda qaç defter bardır?	[Оларда къач дефтер бардыр?]	<i>Скільки в них зошитів?</i>
10. Olarda on defter bardır.	[Оларда он дефтер бардыр.]	<i>У них є десять зошитів.</i>
11. Qaysı tahta daa qaradır?	[Къайсы тахта даа къарадыр?]	<i>Яка дошка чорніше?</i>
12. Qısqa tahta uzun tahtadan daa qaradır.	[Къыскъа тахта узун тахтадан даа къарадыр.]	<i>Коротка дошка чорніше, ніж довга дошка.</i>

Урок 7.

---

§ 13. Імена в знахідному відмінку приймають закінчення **-ni, -ni** [**-ны, -ни**], якщо мова йде про певний предмет; імена ж невизначені в знахідному відмінку закінчення **-ni, -ni** не приймають.

Наприклад:

Men mektüp aldım.	[Мен мектюп алдым.]	— Я одержав листа.
Men mektüp ni aldım.	[Мен мектюпни алдым.]	— Я лист (<i>певний</i>) одержав.
O bala kördi.	[О бала кёрди.]	— Він бачив дитину.
O balam kördi.	[О баланы кёрди.]	— Він дитину (<i>певну</i>) бачив.

§ 14. Якщо імена закінчуються на голосний звук, то присвійні займенникові закінчення мають наступну форму:

для 1-ї особи	-m,	[-м,
для 2-ї особи	-ñ,	[-нь,
для 3-ї особи	-si, -si.	[-сы, -си.

Якщо імена кінчаються на приголосний звук, то присвійні займенникові закінчення мають іншу форму:

для 1-ї особи	-ım, -im, -um, -üm,	[-ым, -им, -ум, -ум,
для 2-ї особи	-iñ, -iñ, -uñ, -üñ,	[-инь, -инь, -унь, -унь,
для 3-ї особи	-ı, -i, -u, -ü.	[-ы, -и, -у, -у.

§ 15. Приналежність імені до якої-небудь особи виражається особливими присвійними займенниками **menim, seniñ, onıñ** [*меним, сенинь, онынъ*], при цьому до кінця імен приєднуються зазначені в §14 закінчення, або ж така принадлежність виражається тільки зазначеними в §14 закінченнями.

Словник

araba	[араба]	— віз
bazar	[базар]	— базар
tükân	[тюкян]	— магазин
qarpyz	[кърпыз]	— кавун
qavun	[къвавун]	— диня
menim	[меним]	— мій
seniñ	[сенинь]	— твій

onîñ	[онынь]	— його, її
menim arabam	[меним арабам]	— мій віз
seniñ arabañ	[сенинь арабанъ]	— твій віз
onîñ arabası	[онынь арабасы]	— його віз
menim tükânım	[меним тюкяным]	— мій магазин
seniñ tükânıñ	[сенинь тюкянынъ]	— твій магазин
evden	[эвден]	— з будинку
bazardan	[базардан]	— з базару
babadan	[бабадан]	— від батька
qaydan	[къайдан]	— звідки
kimden	[кимден]	— від кого
-nı, -ni	[-ны, -ни]	— закінчення знахідного відмінка
anamı	[ананы]	— маму
qalemni	[къалемни]	— ручку
qarandaşnı	[къарандашны]	— олівець
kete	[кете]	— іде
kele	[келе]	— іде, приходить
ala	[ала]	— бере, купує
onîñ tükânı	[онынь тюкяны]	— його магазин

-dan, -den, [-дан, -ден, — із, від, з, через (закінчення вихідного відмінка з питань: від кого? звідки? із чого)
-tan, -ten -тан, -тен]

Завдання

Вправа 13

Перекладіть на українську мову.

1. Seniñ babañ qaydadır? [Сенинь бабанъ къайдадыр?]
2. Menim babam bazardadır. [Меним бабам базардадыр.]
3. O ne zaman bazardan kele? [О не заман базардан келе?]
4. O bazardan күндүз kele. [О базардан күндюз келе.]
5. Onıñ babası ne yapa? [Онынь бабасы не япа?]
6. Onıñ babası tükânda otura. [Онынь бабасы тюкянда отура.]
7. Sen nenen ketesiñ? [Сен ненен кетесинъ?]
8. Men arabanen ketem. [Мен арабанен кетем.]
9. Onıñ qardaşı tükândan ne ala? [Онынь къардашы тюкяндан не ала?]
10. Onıñ qardaşı tükândan qarpız ve [Онынь къардашы тюкяндан

qavun ala.	къарпыз ве къавун ала.]
11. Sen kitapnı qaydan alasıñ?	[Сен китапны къайдан аласынь?]
12. Men kitapnı ocadan alam.	[Мен китапны оджадан алам.]
13. Talebe dersni ocadan ala.	[Талебе дерсни оджадан ала.]
14. Sen bu qarandaşnı kimden alasıñ?	[Сен бу къарандашны кимден аласынь?]
15. Men bu qarandaşnı qız qardaşımдан alam.	[Мен бу къарандашны къыз къардашымдан алам.]
16. Onıñ anası kiçik balasını ala.	[Онынъ анасы кичик баласыны ала.]
17. Men Aлуştadan kelem.	[Мен Алуштадан келем.]
18. Sen qaydan kelesiñ?	[Сен къайдан келесинъ?]
19. Men mektepten kelem.	[Мен мектептен келем.]
20. Talebeler күндүз evden mektepке arabanen keteler.	[Талебелер күндюз эвден мектепке арабанен кетелер.]
21. Sen qayda barasıñ?	[Sen qayda barasıñ?]
22. Men Yaltadan kelem.	[Мен Ялтадан келем.]

Вправа 14

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Звідки ти йдеш?	9. Ти що купуєш на базарі (з базару)?
2. Я йду з базару.	10. Я купую на базарі кавуни й дині.
3. Твій батько чи тут?	11. Учитель іде зі школи.
4. Ні, мого батька тут немає (мій батько не тут).	12. Мама йде з базару.
5. Де його брат?	13. Дитина читає з книги.
6. Його брат у магазині.	14. Твоя мати чи тут?
7. На чому (чим) ти їдеш?	15. Твоя мати поїхала в Сімферополь.
8. Я їду на возі (возом).	

Відповіді до вправи 13

1. Твій батько де?	Seniñ babañ qaydadır?
2. Мій батько на базарі.	Menim babam bazardadır.
3. Він коли з базару приходить?	O ne zaman bazardan kele?
4. Він з базару вдень приходить.	O bazardan күндүз kele.
5. Його батько що робить?	Onıñ babası ne уара?

6. <i>Їтого батько в магазині сидить.</i>	Onuñ babası tükânda otura.
7. <i>Ти на чому їдеши?</i>	Sen nenen ketesiñ?
8. <i>Я на возі їду.</i>	Men arabanen ketem.
9. <i>Їтого брат у магазині що купує?</i>	Onuñ qardaşı tükândan ne ala?
10. <i>Їтого брат у магазині кавун і динню купує.</i>	Onuñ qardaşı tükândan qarqız ve qavun ala.
11. <i>Ти книгу звідки береш?</i>	Sen kitapnı qaydan alasıñ?
12. <i>Я книгу у вчителя беру.</i>	Men kitapnı ocadan alam.
13. <i>Учень урок у вчителя бере.</i>	Talebe dersni ocadan ala.
14. <i>Ти цей олівець у кого береш?</i>	Sen bu qarandaşnı kimden alasıñ?
15. <i>Я цей олівець у своєї сестри беру.</i>	Men bu qarandaşnı qız qaradaşmıdan alam.
16. <i>Їтого мати свою маленьку дитину бере.</i>	Onuñ anası kiçik balasını ala.
17. <i>Я з Алушты їду.</i>	Men Aлушtadan kelem.
18. <i>Ти звідки їдеши?</i>	Sen qaydan kelesiñ?
19. <i>Я зі школи їду.</i>	Men mektepten kelem.
20. <i>Учні вдень з дому в школу на возі їдуть.</i>	Talebeler kündüz evden mektepke arabanen keteler.
21. <i>Ти куди їдеши?</i>	Sen qayda barasıñ?
22. <i>Я з Ялти їду.</i>	Men Yaltadan kelem.

Відповіді до вправи 14

1. Sen qaydan kelesiñ?	[Сен къайдан келесинь?]	<i>Звідки ти їдеши?</i>
2. Men bazardan kelem.	[Мен базардан келем.]	<i>Я їду з базару.</i>
3. Seniñ babañ mundadırmı?	[Сенинь бабанъ мындадырмы?]	<i>Твій батько чи тут?</i>
4. Уоқ, меним babam mında degildir.	[Ёкъ, меним бабам мында дегилдир.]	<i>Ні, моего батька тут немає (мій батько не тут).</i>
5. Onuñ qardaşı qaydadır?	[Онынъ къардашы къайдадыр?]	<i>Де його брат?</i>
6. Onuñ qardaşı tükândadır.	[Онынъ къардашы тюкяндадыр.]	<i>Їтого брат у магазині.</i>
7. Sen nenen ketesiñ?	[Сен нenen кетесинь?]	<i>На чому (чим) ти їдеши?</i>
8. Men arabanen ketem.	[Мен арабанен кетем.]	<i>Я їду на возі (возом).</i>
9. Sen bazardan ne alasıñ?	[Сен базардан не аласинь?]	<i>Ти що купуєши на базарі (з базару)?</i>
10. Men bazardan qarqız ve qavun alam.	[Мен базардан къарпыз ве къавун алам.]	<i>Я купую на базарі кавуни й дині.</i>
11. Oca mektepten kele.	[Оджа мектептен келе.]	<i>Учитель їде зі школи.</i>
12. Ана базардан келе.	[Ана базардан келе.]	<i>Мама їде з базару.</i>
13. Бала kitaptan oquy.	[Бала китаптан оқууй.]	<i>Дитина читає з книги.</i>
14. Seniñ anañ mundadırmı?	[Сенинь ананъ мындадырмы?]	<i>Твоя мати чи тут?</i>
15. Seniñ anañ Ақмесцитке кетти.	Сенинь ананъ Ақмесджитке кетти.	<i>Твоя мати поїхала в Сімферополь.</i>

Урок 8.

§ 16. У закінченнях **-da, -de, -ta, -te, -dan, -den, -tan, -ten, -di, -di, -ti, -ti** [*-да, -де, -та, -те, -дан, -ден, -тан, -тен, -ды, -ди, -ты, -ти*] і т. п перша буква залежить від того, що за звук іде перед нею.

Після глухих приголосних приголосних **ç, f, h, k, p, q, s, ş, t** [*ч, ф, х, к, п, кь, с, ш, т*] пишеться **t** [*т*], в інших випадках – **d** [*д*].

Наприклад:

terek	[терек]	— <i>дерево</i>
terekte	[теректе]	— <i>на дереві</i>
baş	[баш]	— <i>голова</i>
başta	[башта]	— <i>у голові</i>
laf	[лаф]	— <i>слово, мова</i>
lafta	[лафта]	— <i>у слові</i>
ses	[сес]	— <i>голос</i>
sesten	[сестен]	— <i>від голосу</i>
qazıq	[къязыкъ]	— <i>стовп</i>
qazıqta	[къязыкъта]	— <i>на стовпі</i>
top	[топ]	— <i>м'яч</i>
toptan	[топтан]	— <i>з м'яча</i>
at	[ат]	— <i>кинь</i>
attım	[аттым]	— <i>я кинув</i>
aç	[ач]	— <i>відкрив</i>
açtım	[ачтым]	— <i>я відкрив</i>

§ 17. У переважній більшості багатоскладових і деяких односкладових слів, що закінчуються на **p, q, k** [*п, кь, к*], при приєднанні закінчення, що починається з голосної, ці букви переходять в **b, ğ, g** [*б, гь, г*].

У деяких словах, що закінчуються на **t, t** [*т, т*] переходить в **d** [*д*].

Наприклад:

kitap	[китап]	— <i>книга</i>
kitabım	[китабым]	— <i>моя книга</i>
mektep	[мектеп]	— <i>школа</i>
mektebi	[мектеби]	— <i>його школа</i>
qalpaq	[къалпакъ]	— <i>шапка</i>
qalpağı	[къалпагы]	— <i>його шапка</i>
ayaq	[аякъ]	— <i>нога</i>

ayağıñ	[аягынь]	— твоя нога
ötmeк	[отмек]	— хліб
ötmeğimiz	[отмегимиз]	— наш хліб
terek	[терек]	— дерево
tereginiz	[терегиньиз]	— ваше дерево
dert	[дерт]	— страждання
derdim	[дердим]	— моє страждання
maqsat	[макъсат]	— ціль
maqsadımız	[макъсадымыз]	— наша мета

У випадку сумніву щодо чергування приголосних в слові, потрібно звертатися зі словником.

Минулий простий час дієслів

§ 18. Форма простого минулого часу дієслів утворюється додачею до основи наступних особистих закінчень:

Число	Основа з голосним звуком наприкінці				Основа з приголосним звуком наприкінці			
	тверда		м'яка		тверда		м'яка	
Однина								
3 особи	-dı	[-ды]	-di	[-ди]	-tı	[-ты]	-ti	[-ти]
2 особи	-dıñ	[-дынъ]	-diñ	[-динъ]	-tıñ	[-тынъ]	-tiñ	[-тинъ]
1 особи	-dım	[-дым]	-dim	[-дим]	-tım	[-тым]	-tim	[-тим]
Множина								
3 особи	-dı(lar)	[-ды(лар)]	-di(ler)	[-ди(лер)]	-tı(lar)	[-ты(лар)]	-ti(ler)	[-ти(лер)]
2 особи	-dıñız	[-дынъыз]	-diñiz	[-динъыз]	-tıñız	[-тынъыз]	-tiñiz	[-тинъыз]
1 особи	-dıq	[-дыкъ]	-dik	[-дик]	-tıq	[-тыкъ]	-tik	[-тик]

Словник

suv	[сув]	— вода
ötmeк	[отмек]	— хліб
yemiş	[емиш]	— фрукт
aş	[аш]	— трава, їжа
alma	[алма]	— яблуко
armut	[армут]	— груша
-ğa, -ge, -qa, -ke	[-гъа, -ге, -къа, -ке]	— закінчення, що показують напрямок з питань: кому?чому? куди? Відповідають давальному відмінку.

babağa	[бабагъа]	— <i>батькові</i>
bazarğa	[базаргъа]	— <i>на базар</i>
atqa	[аткъа]	— <i>коню</i>
sınıfqa	[сыныфкъа]	— <i>у клас</i>
Ametke	[Аметке]	— <i>Амету</i>
ötmekke	[отмекке]	— <i>хлібу</i>
Enverge	[Энверге]	— <i>Энверу</i>
evge	[эвге]	— <i>додому</i>
aşa-maq	[аша-макъ]	— <i>їсти</i>
o aşadı	[о ашады]	— <i>він їв (з'їв)</i>
sen aşadıñ	[сен ашадынь]	— <i>ти їв</i>
men aşadım	[мен ашадым]	— <i>я їв</i>
olar aşadılar	[олар ашадылар]	— <i>вони їли</i>
siz aşadıñız	[сиз ашадыньыз]	— <i>ви їли</i>
biz aşadıq	[биз ашадыкъ]	— <i>ми їли</i>
çiberek	[чиберек]	— <i>чeбурек</i>
şorba	[шорба]	— <i>суп</i>
at	[ат]	— <i>кінь</i>
qalpaq	[къалпакъ]	— <i>шапка</i>
Timur	[Тимур]	— <i>Тимур (ім'я)</i>
-niñ,	[-нынъ,	— <i>закінчення родового</i>
-niñ	-нинъ]	<i>відмінка з питань:</i>
		<i>кого? чого? чий?</i>
kimniñ	[кимнинъ]	— <i>чий, кого</i>
odanıñ qapısı	[оданынь къапысы]	— <i>двері кімнати</i>
evniñ azbarı	[эвнинъ азбары]	— <i>двір будинку</i>
atniñ ayağı	[атнынъ аягъы]	— <i>нога коня</i>
Ametniñ ötmegi	[Аметнинъ отмеги]	— <i>хліб Амета</i>
ukrainanıñ gimni	[украинанинь гимни]	— <i>гімн України</i>
ukrainanıñ bayrağı	[украинанинь байрагъы]	— <i>прапор України</i>
iç-mek	[ичмек]	— <i>пити</i>
o içti	[о ичти]	— <i>він пив (випив)</i>
sen içtiñ	[сен ичтинъ]	— <i>ти пив</i>
men içtim	[мен ичтим]	— <i>я пив</i>
olar içtiler	[олар ичтилер]	— <i>вони пили</i>

siz içtiñiz	[сиз ичтинъиз]	— <i>ви пили</i>
biz içtik	[биз ичтик]	— <i>ми пили</i>
ber-mek	[бермек]	— <i>дати</i>
berdi	[берди]	— <i>вин дав</i>

Завдання

Вправа 15

Перекладіть на українську мову.

- Asan atqa suv berdi. [Асан аткъа сув берди.]
- At suvni içti. [Ат сувни ичти.]
- Men bazarğa kettim, ötmek ve yemiş aldım. [Мен базаргъа кеттим, отмек ве емиш алдым.]
- Nasıl yemiş aldıñ? [Насыл емиш алдынь?]
- Men armut ve alma aldım. [Мен армут ве алма алдым.]
- Siz o almaları aşadıñız mı? [Сиз о алмаларны ашадыньызмы?]
  - Ebet, biz o almaları aşadıq. [Эбет, биз о алмаларны ашадыкъ.]
  - Bu kimniñ qalpağıdır? [Бу кимнинь къалпагыдыр?]
    - Bu Timurniñ qalpağıdır. [Бу Тимурнынь къалпагыдыр.]
    - Atniñ qaç ayağı bardır? [Атнынь къач аягы бардыр.]
    - Atniñ dört ayağı bardır. [Атнынь дёрт аягы бардыр.]
    - Sen qayda ketesiñ? [Сен къайда кетесинь?]
      - Men sınıfqa ketem. [Мен сыныфкъа кетем.]
      - Seniñ babanı Ametke ne berdi? [Сенинь бабанъ Аметке не берди?]
        - Menim babam Ametke beş alma berdi. [Меним бабам Аметке беш алма берди.]
        - Men bugün Aqmescitke ketem. [Мен бугюн Акъмесджитке кетем.]
        - Seniñ kitabıñ benim kitabımdan daa kiçiktir. [Сенинь китабынь меним китабымдан даа кичиктир.]
        - Sen Aluştadan Aqmescitke ne zaman keldiñ? [Сен Алуштадан Акъмесджитке не заман келдинь?]
          - Men Aluştadan Aqmescitke bugün keldim. [Мен Алуштадан Акъмесджитке бугюн келдим.]

Вправа 16

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Чий цей будинок?
2. Це будинок Амета.
3. Що ти сьогодні їв?
4. Я сьогодні їв груші і яблука.
5. Звідки ти їх взяв?
6. Я купив (взяв) їх на базарі.
7. Хто випив воду?
8. Воду випив кінь.
9. Кому ти дав цей лист?
10. Цей лист я дав Енверу.
11. Папір зошита біліший за папір книги.
12. Мій батько поїхав (пішов) в Алушту.

Відповіді до вправи 15

1. *Асан коню воду дав.* Asan atqa suv berdi.
2. *Кінь воду випила.* At suvni içti.
3. *Я на базар пішов, хліба й фруктів купив.* Men bazarğa kettim, ötmek ve yemiş aldım.
4. *Які фрукти купив?* Nasıl yemiş aldım?
5. *Я груші і яблука купив.* Men armut ve alma aldım.
6. *Ви ті яблука чи їли?* Siz o almaları aşadınız mı?
7. *Так, ми ті яблука їли.* Ebet, biz o almaları aşadık.
8. *Це чия шапка?* Bu kimniñ qalpağıdır?
9. *Це Тимурша шапка.* Bu Timurniñ qalpağıdır.
10. *У коня скільки ніг є?* Atniñ qaç ayağı bardır?
11. *У коня чотири ноги є.* Atniñ dört ayağı bardır.
12. *Ти куди йдеш?* Sen qayda ketesiñ?
13. *Я в клас іду.* Men sınıfqa ketem.
14. *Твій батько Амету що дав?* Seniñ babañ Ametke ne berdi?
15. *Мій батько Амету п'ять яблук дав.* Menim babam Ametke beş alma berdi.
16. *Я сьогодні в Сімферополь іду.* Men bugün Aqmescitke ketem.
17. *Твоя книга менше моєї книги.* Seniñ kitabıñ benim kitabımdan daa kiçiktir.
18. *Ти з Алушти в Сімферополь коли приїхав?* Sen Aluştadan Aqmescitke ne zaman keldiñ?
19. *Я з Алушти в Сімферополь сьогодні приїхав.* Men Aluştadan Aqmescitke bugün keldim.

Відповіді до вправи 16

1. Bu kimniñ evidir? [Бу кимнинь эвидир?] *Чий цей будинок?*
2. Bu Ametniñ evidir. [Бу Аметнинь эвидир.] *Цей будинок Амета.*
3. Sen bugün ne aşadıñ? [Сен бугюн не ашадынь?] *Що ти сьогодні їв?*
4. Men bugün armut ve alma aşadım. [Мен бугюн армут ве алма ашадым.] *Я сьогодні їв груші і яблука.*
5. Sen olarnı qaydan aldıñ? [Сен оларны кьайдан алдынь?] *Звідки ти їх взяв?*
6. Men olarnı bazardan aldım. [Мен оларны базардан алдым.] *Я купив (взяв) їх на базарі.*

7. Suvni kim içti?	[Сувны ким ичти?]	<i>Хто вить воду?</i>
8. Suvni at içti.	[Сувны ат ичти.]	<i>Воду вить кінь.</i>
9. Sen bu mektüpni kimgе berdiñ?	[Сен бу мектюпни кимге бердинь?]	<i>Кому ти дав цей лист?</i>
10. Bu mektüpni men Enverge berdim.	[Бу мектюпни мен Энверге бердим.]	<i>Цей лист я дав Энверу.</i>
11. Defterniñ kâğıtı kitapniñ kâğıtından daa beyazdır.	[Дефтеринь кягыты китапнынъ кягытындан даа безыдыр.]	<i>Папір зоцига біліщій за папір книги.</i>
12. Menim babam Aluştağa ketti.	[Меним бабам Алуштага кетти.]	<i>Мій батько поїхав (пішов) в Алушту.</i>

Урок 9.

§ 19. Приналежність одного предмета (qarı) іншому предмету (ev) виражається особливою формою, яка називається **ізафет**:

evniñ qarısı [эвнинь къапысы] — *двері будинку.*

Ім'я приналежного предмета одержує закінчення **-sı, -sı [-сы, -си]**, якщо основа його кінчається на голосний звук,

наприклад:

evniñ qarısı [эвнинь къапысы],

і на **-ı, -i, -u, -ü [ы, -и, -у, -ю]**, якщо кінчається на приголосний звук,

наприклад:

balanıñ defteri [баланынь дефтери] — *зошит дитини.*

Примітка 1.

Якщо при ізафеті визначальне ім'я вживається без **-niñ, -niñ [-нынь, -нинь]**, то воно має значення відносного прикметника.

Наприклад:

at başı [ат башы] — *кінська голова*

bayram aftası [байрам афтасы] — *святковий тиждень*

Примітка 2.

При такому ізафеті два слова можуть дати нове самостійне поняття.

köz yaşı [кёз яшы] — *сльози (волога ока)*, araba qarısı [араба къапысы] — *ворота (двері веза)*

Примітка 3.

Іноді в цих випадках приналежне ім'я втрачає закінчення **-sı, -sı [-сі, -сі [-сі, -сі] або -ı, -i, -u, -ü [ы, -и, -у, -ю]**.

Наприклад:

közyaş	[кёзйаш]	— <i>сльози</i>
arabaqarı	[арабакъапы]	— <i>ворота</i>

§ 20. Присвійні займенникові закінчення 1-ї та 2-ї особи множини **-miz, -miz** та **-ñiz, -ñiz** [-*miz, -miz* та -*ñiz, -ñiz*] за наявності присвійних займенників **bizim** та **siziñ** [*бизим* та *сизинь*] можуть опускатися.

Наприклад:

siziñ bağçañız	[сизинь багъчанъыз]	— bizim bağçamız	[бизим багъчамыз]
siziñ bağça	[сизинь багъча]	— bizim bağça	[бизим багъча]
siziñ bağçañızda	[сизинь багъчанъызда]	— bizim bağçamızda	[бизим багъчамызда]
siziñ bağçada	[сизинь багъчада]	— bizim bağçada	[бизим багъчада]

§ 21. Якщо при ізафеті приналежне ім'я кінчається на звуки **k, q** та **p** [*к, къ* та *п*], то ці звуки переходять в **g, ğ** та **b** [*з, зъ* та *б*]

Наприклад:

Asannıñ qalpağı	[Асаннынъ къалпагы]	— <i>шапка Асана</i>
babanıñ ötnegi	[бабанынъ отмеги]	— <i>хліб батька</i>
onıñ mektebi	[онынъ мектеби]	— <i>його школа</i>

Словник

bağça	[багъча]	— <i>сад</i>
bağ	[багъ]	— <i>виноградник</i>
yüzüm	[юзюм]	— <i>виноград</i>
erik	[эрик]	— <i>слива</i>
zerdali	[зердали]	— <i>абрикос (дикий)</i>
qaysı	[къайсы]	— <i>абрикос</i>
şeftali	[шефтали]	— <i>персик</i>
arabacı	[арабаджы]	— <i>візник</i>
aydamaq	[айдамакъ]	— <i>поганяти</i>
qamçı	[къамчы]	— <i>батіг</i>
uzaq	[узакъ]	— <i>далеко</i>
yaqın	[якъын]	— <i>близько</i>
barmaq	[бармакъ]	— <i>іти, піти</i>
bar	[бар]	— <i>іди, піди</i>
bara	[бара]	— <i>іде</i>
bardı	[барды]	— <i>пішов</i>
ayda	[айда]	— <i>поганяй</i>

ayday	[айдай]	— <i>поганяє</i>
aydadı	[айдады]	— <i>поганяв</i>
urmaq	[урмакъ]	— <i>бити</i>
ur	[ур]	— <i>бий</i>
ura	[ура]	— <i>б'є</i>
urđı	[урды]	— <i>побив</i>
bizim	[бизим]	— <i>наш</i>
siziñ	[сизинь]	— <i>ваш</i>
olarıñ	[оларнынь]	— <i>їх</i>
bizim bağçamız	[бизим багъчамыз]	— <i>наш сад</i>
siziñ bağçañız	[сизинь багъчанъыз]	— <i>ваш сад</i>
olarıñ bağçası	[оларнынь багъчасы]	— <i>їхній сад</i>
bizim mektebimiz	[бизим мектебимиз]	— <i>наша школа</i>
siziñ mektebiñiz	[сизинь мектебинъиз]	— <i>ваша школа</i>
olarıñ mektebi	[оларнынь мектеби]	— <i>їхня школа</i>
halq oquv komissarlıđı	[халкъ оқув комиссарлыгъы]	— <i>народний комісаріат освіти</i>
oña	[онъа]	— <i>йому, їй</i>
bizge	[бизге]	— <i>нам</i>
sizge	[сизге]	— <i>вам</i>
olarğā	[оларгъа]	— <i>їм</i>
meni	[мени]	— <i>мене</i>
seni	[сени]	— <i>тебе</i>
onu	[оны]	— <i>його, їй</i>
bizni	[бизни]	— <i>нас</i>
sizni	[сизни]	— <i>вас</i>
oları	[оларны]	— <i>їх</i>
halq	[халкъ]	— <i>народ</i>
oquv	[оқув]	— <i>читання, навчання</i>
komissar	[комиссар]	— <i>комісар</i>
komissarlıq	[комиссарлыкъ]	— <i>комісаріат</i>
maña	[манъа]	— <i>мені</i>
menim evimni	[меним эвимни]	— <i>мій будинок (зн.відм.)</i>
seniñ eviñni	[сенинь эвинъни]	— <i>твій будинок (зн.відм.)</i>
onuñ evini	[онынь эвини]	— <i>його будинок (зн.відм.)</i>

Завдання

Вправа 17

Перекладіть на українську мову.

1. Men bugün bağçağa bardım.	[Мен бугюн багъчагъа бардым.]
2. Bizim bağçamız uzaqtır.	[Бизим багъчамыз узакътыр.]
3. Anda yemişler bardır.	[Анда емишлер бардыр.]
4. Anda nasıl yemişler bardır?	[Анда насыл емишлер бардыр?]
5. Bağçada armut, alma, şeftali, zerdall ve erik bardır.	[Багъчада армут, алма, шефтали, зердалл ве эрик бардыр.]
6. Yüzüm qaydadır?	[Юзюм къайдадыр?]
7. Yüzüm bağdadır.	[Юзюм багъдадыр.]
8. Siziñ bağıñız uzaqmı, yaqınmı?	[Сизинъ багъынъыз узакъмы, якъынмы?]
9. Bizim bağıımız yaqındır.	[Бизим багъымыз якъындыр.]
10. Qaç kilometr?	[Къач километр?]
11. Üç kilometr.	[Уч километр.]
12. Siz anda arabanenmi ketesiz?	[Сиз анда арабаненми кетесиз?]
13. Ebet, biz anda arabanen ketemiz.	[Эбет, биз анда арабанен кетемиз.]
14. Arabanı kim ayday?	[Арабаны ким айдай?]
15. Arabanı bizim arabacımız ayday.	[Арабаны бизим арабаджымыз айдай.]
16. Arabacıda ne bar?	[Арабаджыда не бар?]
17. Arabacıda at ve qamçı bardır.	[Арабаджыда ат ве къамчы бардыр.]
18. Siz bağçağa ne zaman barasız?	[Сиз багъчагъа не заман барасыз?]
19. Men bağçağa күндүз барам.	[Мен багъчагъа кюндюз барам.]
20. Bizim bağçamız siziñ bağçañızdan daa balabandır.	[Бизим багъчамыз сизинъ багъчанъыздан даа балабандыр.]

Вправа 18

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Наші діти пішли в сад.	6. Базар від нас далеко.
2. У винограднику є виноград.	7. Чи близько ви живете?
3. Сливи маленькі, яблука великі.	8. Так, ми живемо близько.
4. Ми їмо абрикоси й персики.	9. Ваш брат вчиться в їхній школі.
5. Візник поганяє коней батогом.	10. Амет, візьми книгу і йди в школу!

Відповіді до вправи 17

1. <i>Я сьогодні в сад пішов.</i>	Men bugün bağçağa bardım.
2. <i>Наш сад далеко.</i>	Bizim bağçamız uzaqtır.
3. <i>Там фрукти є.</i>	Anda yemişler bardır.
4. <i>Там які фрукти є?</i>	Anda nasıl yemişler bardır?
5. <i>У саду єруші, яблука, персики, абрикоси й сливи є.</i>	Bağçada armut, alma, şeftali, zerdall ve erik bardır.
6. <i>Виноград де?</i>	Yüzüm qaydadır?
7. <i>Виноград у винограднику.</i>	Yüzüm bağdadır.
8. <i>Ваш виноградник далеко чи близько?</i>	Siziñ bağñız uzaqmı, yaqmımmı?
9. <i>Наш виноградник близько.</i>	Bizim bağımız yaqındır.
10. <i>Скільки кілометрів?</i>	Çağ kilometr?
11. <i>Три кілометри.</i>	Üç kilometr.
12. <i>Ви туди на возі їдете?</i>	Siz anda arabanenmi ketesiz?
13. <i>Так, ми туди на возі їдемо.</i>	Ebet, biz anda arabanen ketemiz.
14. <i>Возом хто править?</i>	Arabanı kim ayday?
15. <i>Возом правитьнаш візник.</i>	Arabanı bizim arabacımız ayday.
16. <i>У візника що є?</i>	Arabacıda ne bar?
17. <i>У візника є кінь і батіє.</i>	Arabacıda at ve qamçı bardır.
18. <i>Ви в сад коли їдете?</i>	Siz bağçağa ne zaman barasız?
19. <i>Я в сад вдень їду.</i>	Men bağçağa күндүз baram.
20. <i>Наш сад більше вашого саду.</i>	Bizim bağçamız siziñ bağçañızdan daa balabandır.

Відповіді до вправи 18

1. Bizim balalarımız bağçağa kettiler.	[Бизим балаларымыз багъчагъа кеттилер.]	<i>Наші діти пішли в сад.</i>
2. Bağda yüzüm bardır.	[Багда юзюм бардыр.]	<i>У винограднику є виноград.</i>
3. Erikler kiçik, almalar balabandır.	[Эриклер кичик, алмалар балабандыр.]	<i>Сливи маленькі, яблука великі.</i>
4. Biz zerdali ve şeftali aşaymız.	[Биз зердали ве шефтали ашаймыз.]	<i>Ми їмо абрикоси й персики.</i>
5. Arabacı atlarını qamçınen ayday.	[Арабаджи атларны қамчынен айдай.]	<i>Візник поганяє коней батогом.</i>
6. Bazar bizden uzaqtır.	[Базар бизден узақтыр.]	<i>Базар від нас далеко.</i>
7. Siz yaqmı oturasız?	[Сиз якынмы отурасыз?]	<i>Чи близько ви живете?</i>
8. Ebet, biz yaqm oturamız.	[Эбет, биз якын отурамыз.]	<i>Так, ми живемо близько.</i>
9. Siziñ qardaşñız olarnıñ mektebinde oquy.	[Сизинь қардашының оларның мектебинде оқуй.]	<i>Ваш брат вчиться в їхній школі.</i>
10. Amet, kitapnı al ve mektepkе ket!	[Амет, китапны ал ве мектепке кет!]	<i>Амет, візьми книгу і їди в школу!</i>

Урок 10.

§ 22. При ізафеті ім'я приналежне перед закінченнями **-а, -е, -да, -де, -дан, -ден** [-а, -е, -да, -де, -дан, -ден] одержує вставку **-н-** [-н-].

Наприклад:

mektep azbarına	[мектеп азбарына]	— <i>шкільному двору</i>
mektep azbarında	[мектеп азбарында]	— <i>у шкільному дворі</i>
mektep azbarından	[мектеп азбарындан]	— <i>з шкільного двору</i>
onıñ evine	[онынь эвине]	— <i>його будинку</i>
onıñ evinde	[онынь эвинде]	— <i>у його будинку</i>
onıñ evinden	[онынь эвинден]	— <i>з його будинку</i>

Словник

menim evime	[меним эвиме]	— <i>моєму будинку</i>
seniñ eviñe	[сенинь эвинье]	— <i>твоєму будинку</i>
onıñ evine	[онынь эвине]	— <i>його будинку</i>
bizim evimizge	[бизим эвимизге]	— <i>нашому будинку</i>
siziñ eviñizge	[сизинь эвиньизге]	— <i>вашому будинку</i>
olarıñ evine	[оларнынъ эвине]	— <i>їхньому будинку</i>

Qırımtatar oquv bölügi	[Къырымтатар оқув бѣлюги]	— <i>кримськотатарський відділ освіти</i>
ariza	[ариза]	— <i>заява</i>
kâğıt	[кягъыт]	— <i>папір, письмовий документ</i>
kün	[кюн]	— <i>день</i>
iş	[иш]	— <i>справа</i>
baqmaq	[бакъмакъ]	— <i>дивитися, відати</i>
baq	[бакъ]	— <i>дивися, відай</i>
baqa	[бакъа]	— <i>дивиться, відає</i>
baqtı	[бакъты]	— <i>дивився, відав</i>
körmek	[кѣрмек]	— <i>бачити</i>
kör	[кѣр]	— <i>побач</i>
köre	[кѣре]	— <i>бачить</i>
kördi	[кѣрди]	— <i>бачив</i>

tutmaq	[тутмакъ]	— <i>тримати</i>
söylemek	[сёйлемек]	— <i>говорити</i>
saña	[санъа]	— <i>тоби</i>
menim babama	[меним бабама]	— <i>моєму батькові</i>
seniñ babaña	[сенинь бабанъа]	— <i>твоєму батькові</i>
oniñ babasına	[онынь бабасына]	— <i>його батькові</i>
bizim babamızğa	[бизим бабамызğa]	— <i>нашому батькові</i>
siziñ babañızğa	[сизинь бабанъызğa]	— <i>вашому батькові</i>
olarıñ babasına	[оларнынъ бабасына]	— <i>їхньому батькові</i>
böyük	[бёлюк]	— <i>відділ</i>

Завдання

Вправа 19

Перекладіть на українську мову.

1. Sen kimni kördiñ? [Сен кимни кёрдинъ?]
2. Men bugün komissarını kördim. [Мен бугюн комиссарны кёрдим.]
3. Sen nasıl komissarını kördiñ? [Сен насыл комиссарны кёрдинъ?]
4. Men halq oquv komissarını kördim. [Мен халкъ окъув комиссарыны кёрдим.]
5. Komissar qayda? [Комиссар къайда?]
6. Komissar komissarlıqtadır. [Комиссар комиссарлықтадыр.]
7. O anda ne yapa? [О анда не япа?]
8. O anda halq oquv işlerini baqa. [О анда халкъ окъув ишлерини бакъа.]
9. Sen oña ne yazdıñ? [Сен онъа не яздынь?]
10. Men oña bir ariza yazdım. [Мен онъа бир ариза яздым.]
11. O saña ne berdi? [О санъа не берди?]
12. O maña bir kâğıt berdi. [О манъа бир кягъыт берди.]
13. Biz dört künde sekiz kitap oqudıq. [Биз дёрт кюнде секиз китап окъудыкъ.]
14. Men bugün sizge bir mektüp yazdım. [Мен бугюн сизге бир мектюп яздым.]
15. Siz onu aldyñızmy? [Сиз оны алдыньызмы?]
16. Ebet, men siziñ mektübifiñizi aldım. [Эбет, мен сизинь мектюбинъизни алдым.]

17. Olarğa babası beş beyaz defter berdi.

[Оларгъа бабасы беш беяз дефтер берди.]

Вправа 20

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. *Куди ти сьогодні пішов?*
2. *Я сьогодні пішов у Комісаріат Народної Освіти.*
3. *Що ти там робиш?*
4. *Я там писав заяву.*
5. *Кому ти дав заяву?*
6. *Я дав заяву комісарові.*
7. *Чи бачили ви мого батька?*
8. *Так, я бачив його в будинку Ібрагіма.*
9. *Чим відає Комісар Народної Освіти?*
10. *Він відає справами (справи) освіти.*

Відповіді до вправи 19

1. *Ти кого бачив?* Sen kimni kördiñ?
2. *Я сьогодні комісара бачив.* Men bugün komissarmı kördim.
3. *Ти якого комісара бачив?* Sen nasıl komissarmı kördiñ?
4. *Я бачив комісара Народної Освіти.* Men halq oquv komissarmı kördim.
5. *Комісар де?* Komissar qayda?
6. *Комісар у комісаріаті.* Komissar komissarlıqtadır.
7. *Він там що робить?* O anda ne yapa?
8. *Він там відає справами народної освіти.* O anda halq oquv işlerini baqa.
9. *Ти йому що написав?* Sen oña ne yazdıñ?
10. *Я йому одну заяву написав.* Men oña bir ariza yazdım.
11. *Він тобі що дав?* O saña ne berdi?
12. *Він мені один папір дав.* O maña bir kâğıt berdi.
13. *Ми за чотири дні вісім книг прочитали.* Biz dört künde sekiz kitap oqudıq.
14. *Я сьогодні вам один лист написав.* Men bugün sizge bir mektûp yazdım.
15. *Ви його чи одержали?* Siz onı aldınızmı?
16. *Так, я ваш лист одержав.* Ebet, men sizni mektûbiñizni aldım.
17. *Їм їх батько п'ять блих зошитів дав.* Olarğa babası beş beyaz defter berdi.

Відповіді до вправи 20

1. Sen bugün qayda bardıñ? [Сен бугюн къайда бардынъ?] *Куди ти сьогодні пішов?*
2. Men bugün halq oquv komissarlığına bardım. [Мен бугюн халкъ окъув комиссарлыгъына бардым.] *Я сьогодні пішов у Комісаріат Народної Освіти.*
3. Sen anda ne yaptıñ? [Сен анда не яптынъ?] *Що ти там робиш?*
4. Men anda ariza yazdım. [Мен анда ариза яздым.] *Я там писав заяву.*
5. Sen arizam kimge berdiñ? [Сен аризаны кимге бердинъ?] *Кому ти дав заяву?*
6. Men arizam komissarğa berdim. [Мен аризам комиссаргъа бердим.] *Я дав заяву комісарові.*

7. Siz benim babamı kördünüz mü?	[Сиз меним бабамны кёрдинъизми?]	<i>Чи бачили ви моего батька?</i>
8. Ebet men onu İbrahimni evinde kördüm.	[Эбет мен оны Ыбраимнинъ эвинде кёрдим.]	<i>Так, я бачив його в будинку Ібраїма.</i>
9. Halq oquv komissarı ne baqa?	[Халкъ окъув комиссары не бакъа?]	<i>Чим відає Комісар Народної Освіти?</i>
10. O oquv işlerini baqa.	[О окъув ишлерини бакъа.]	<i>Він відає справами освіти.</i>

Урок 11.

§ 23. Імена в множині мають ті ж відмінкові закінчення, що й в однині.

Словник

küneş	[кюнеш]	— сонце
küneşniñ	[кюнешнинъ]	— сонця
küneşke	[кюнешке]	— сонцю
künesni	[кюнесни]	— сонце (зн. від.)
küneşte	[кюнеште]	— на сонці
küneşten	[кюнештен]	— від сонця
taş	[таш]	— камінь
taşniñ	[ташнынъ]	— каменю
taşqa	[ташкъа]	— каменю
taşni	[ташны]	— камінь (зн. від.)
taşta	[ташта]	— у камені
taştan	[таштан]	— від каменю
deñiz	[денъиз]	— море
deñiz taşu	[денъиз ташы]	— морський камінь
deñiz taşınıñ	[денъиз ташынынъ]	— морського каменю
deñiz taşına	[денъиз ташына]	— морському каменю
deñiz taşını	[денъиз ташыны]	— морський камінь (зн. від.)
deñiz taşında	[денъиз ташында]	— у морському камені

deñiz taşından	[денъиз ташындан]	— з, від морського каменю
menim babam	[меним бабам]	— мій батько
menim babamniñ	[меним бабамнынь]	— мого батька
menim babama	[меним бабама]	— моєму батькові
menim babamni	[меним бабамны]	— мого батька (зн. від.)
menim babamda	[меним бабамда]	— у мого батька
menim babamdan	[меним бабамдан]	— від мого батька
balıq	[балыкъ]	— риба
çoq	[чокъ]	— багато
qum	[къум]	— пісок
qumniñ	[къумнынь]	— піску
qumğa	[къумгъа]	— піску
qumni	[къумны]	— пісок (зн. від.)
qumda	[къумда]	— у піску
qumdan	[къумдан]	— з піску, від піску
yer	[ер]	— земля, місце
yeriñ	[ернинъ]	— землі, місця
yerge	[ерге]	— землі, місцю
yeri	[ерни]	— землю, місце
yerde	[ерде]	— у землі, на місці
yerden	[ерден]	— від землі, від місця
seniñ qızıñ	[сенинь кызынь]	— твоя дочка
seniñ qızıñniñ	[сенинь кызыньнынь]	— твоєї дочки (род. від.)
seniñ qızıña	[сенинь кызыньна]	— твоєї дочки (дав. від.)
seniñ qızıñni	[сенинь кызыньны]	— твоєю дочку
seniñ qızıñda	[сенинь кызыньда]	— у твоєї дочки
seniñ qızıñdan	[сенинь кызыньдан]	— від твоєї дочки
oniñ aǵası	[онынь аǵасы]	— його (старший) брат
oniñ aǵasıniñ	[онынь аǵасынынь]	— його брата (род.від.)
oniñ aǵasına	[онынь аǵасына]	— його братові
oniñ aǵasını	[онынь аǵасыны]	— його брата (зн. від.)

onun ağasında	[онынъ агъасында]	— <i>у його брата</i>
onun ağasından	[онынъ агъасындан]	— <i>від його брата</i>
atmaq	[атмакъ]	— <i>кидати</i>
at	[ат]	— <i>кинъ</i>
attı	[атты]	— <i>він кинув</i>
ata	[ата]	— <i>кидає</i>
demek	[демек]	— <i>сказати, говорити</i>
de	[де]	— <i>скажи, говори</i>
dedi	[деди]	— <i>сказав, говорив</i>
dey	[дей]	— <i>говорить</i>

Завдання

Вправа 21

Перекладіть на українську мову.

- Men bugün senin babanı kördim. [Мен bugün сенин бабанъны көрдим.]
- O manı: «Bu kitabı al ve benim kızına ver!» dedi. [О манъа: «Бу китапны ал ве меним кызыма бер!» деди.]
- Men onun elinden senin kitabını aldım ve sizin evinize vardım. [Мен онынъ элинден сенинъ китабынъны алдым ве sizin эвинизге бардым.]
- Denizde çok balık vardır. [Денъизде чокъ балыкъ бардыр.]
- Balıklar suya yaşarlar. [Балыкълар сува яшайлар.]
- Balalar deniz kumunen oynarlar. [Балалар денъиз кьумунен ойнайлар.]
- Sizin eviniz denizden uzak mı ya da yakın mı? [Сизинъ эвиниз денъизден узакъмы ёкъса якъынмы?]
- Bizim evimiz denizden uzak değildir. [Бизим эвимиз денъизден узакъ дегилдир.]
- Men senin ağanıza «mı gel!» - dedim. [Мен сенинъ агъанъа «мында кел!» - дедим.]
- O geldi. [О келди.]
- Biz onunların oların başına bardık, armut, alma aşadık. [Биз онынънен оларнынъ багъчасына бардыкъ, армут, алма ашадыкъ.]
- Anda da nasıl yemişler vardır? [Анда даа насыл емишлер]

13. Anda daa erik, qaysı, şeftali ve daa çoq yemişler bardır. бардыр?]
[Анда даа эрик, къайсы, шефтали
ве даа чокъ емишлер бардыр.]

Вправа 22

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Море від школи (до школи) близько.
2. Діти пішли до моря й грали на піску.
3. Де живе ваша сестра?
4. Моя сестра живе в Москві.
5. Цим великим каменем хлопчик ударив (бив) у двері.
6. У морі багато риб.
7. Риби живуть у воді.
8. Ти сидиш на мосму місці.
9. Ні, це не твоє місце, це місце твого брата.

Відповіді до вправи 21

1. Я сьогодні твого батька бачив. Men bugün seniñ babañnı kördim.
2. Він мені сказав: «Цю книгу візьми й моїй дочці дай!» O maña: «Bu kitapnı al ve meniñ qızıma ber!» dedi.
3. Я з його руки твою книгу взяв і у ваш будинок пішов. Men onıñ elinden seniñ kitabıñnı aldım ve siziñ eviñizge bardım.
4. У морі багато риб є. Deñizde çoq balıq bardır.
5. Риби у воді живуть. Balıqlar suvda yaşaylar.
6. Діти морським піском грають. Balalar deñiz qumunnen oynaylar.
7. Ваш будинок від моря далеко чи близько? Siziñ eviñiz deñizden uzaqmı yoqsa yaqmı?
8. Нащ будинок від моря недалеко. Bizim evimiz deñizden uzaq degildir.
9. Я твоему старшому братові сказав: «Йди сюди!». Men seniñ ağaña «mında kel!» - dedim.
10. Він прийшов. O keldi.
11. Ми з ним у їхній сад пішли, зручі, яблука їли. Biz onıñnen olarnıñ bağçasına bardıq, armut, alma aşadıq.
12. Там це які фрукти є? Anda daa nasıl yemişler bardır?
13. Там це сливи, абрикоси, персики й це багато фруктів є. Anda daa erik, qaysı, şeftali ve daa çoq yemişler bardır.

Відповіді до вправи 22

1. Deñiz mektepke yaqındır. [Деньиз мектепке якъындыр.] *Море від школи (до школи) близько.*
2. Balalar deñizge kettiler ve qumda oynadılar. [Балалар деньизге кеттилер ве къумда ойнадылар.] *Діти пішли до моря й грали на піску.*
3. Siziñ qız qardaşñız qayda otura? [Сизинь къыз къардашыньыз къайда отура?] *Де живе ваша сестра?*
4. Menim qız qardaşım [Меним къыз къардашым] *Моя сестра живе в*

	Moskvada otura.	Москвада отура.]	<i>Москві.</i>
5.	Bu balaban taşnen oğlan qarığa urdı.	[Бу балабан ташнен оғлан кяпыгыға урды.]	<i>Цим великим каменем хлопчик ударив (бие) у овері.</i>
6.	Deñizde balıq çoqtır.	[Деньизде балык чокътыр.]	<i>У мори багато риб.</i>
7.	Balıqlar suvda yaşaylar.	[Балыкълар сувда яшайлар.]	<i>Риби живут у воді.</i>
8.	Sen benim yerimde oturasıñ.	[Сен меним еримде отурасынъ.]	<i>Ти сидиши на моему місці.</i>
9.	Yoq, bu yer seniñ degil, bu yer seniñ qardaşınıñdır.	[Ёкъ, бу ер сенинъ дегил, бу ер сенинъ кярдашынънынъдыр.]	<i>Ні, це не твоє місце, це місце того брата.</i>

Урок 12.

§ 24. Додаванням до імен словотворчих часток **-li, -li, -lu, -lü** та **-sız, -siz, -suz, -süz** [-лы, -ли, -лу, -лу та -сыз, -сиз, -суз, -суз] утворюються нові слова, що мають у першому випадку позитивне значення, а в другому випадку негативне значення.

Майбутній час дієслів

§ 25. Форма **майбутнього часу** дієслів утворюється додаванням до основи наступних особистих закінчень:

Число	Особа	Основа із голосним звуком наприкінці		
		тверда		м'яка
Одн.		aşa-maq	[аша-макъ]	ölçe-mek [олче-мек]
	3 особи -усақ	[-йджакъ]	-усек	[-йджек]
	2 особи -усақсиñ	[-йджакъсынъ]	-усексиñ	[-йджексинъ]
	1 особи -усағиñ	[-йджагъым]	-усегим	[-йджегим]
Множ.	3 особи -усақлар	[-йджакълар]	-усеклер	[-йджеклер]
	2 особи -усақси(ñ)з	[-йджакъсы(нъ)з]	-усекси(ñ)з	[-йджекси(нъ)з]
	1 особи -усақмиз	[-йджакъмыз]	-усекмиз	[-йджекмиз]

Число	Особа	Основа із приголосним звуком наприкінці			
		тверда		м'яка	
		yaz-maq	[яз-макъ]	iç-mek	[ич-мек]
Одн.	3 особи	-асақ	[-аджакъ]	-еcek	[-еджек]
	2 особи	-асақсıñı	[-аджакъсынъ]	-ecekci	[-еджексинъ]
	1 особи	-асағım	[-аджағым]	-ecegim	[-еджегим]
Множ.	3 особи	-асақлар	[-аджакълар]	-ecekler	[-еджеклер]
	2 особи	-асақсı(ñı)z	[-аджакъсы(нъы)з]	-ecekci(ñı)z	[-еджекци(нъи)з]
	1 особи	-асақımız	[-аджакъмыз]	-ecekimiz	[-еджекмиз]

Словник

tuz	[туз]	— <i>сіл</i>
tuzlu	[тузлу]	— <i>солоний</i>
tuzsuz	[тузсуз]	— <i>несолоний</i>
şeker	[шекер]	— <i>цукор</i>
şekerli	[шекерли]	— <i>з цукром</i>
şekersiz	[шекерсиз]	— <i>без цукру</i>
tatlı	[татлы]	— <i>солодкий, смачний</i>
tatsız	[татсыз]	— <i>несолодкий</i>
damsız	[дамсыз]	— <i>несмачний</i>
qomşu	[къомшу]	— <i>сусід</i>
çay	[чай]	— <i>чай</i>
aşa-maq	[аша-макъ]	— <i>їсти</i>
o aşaycaq	[о ашайджакъ]	— <i>він буде їсти</i>
sen aşaycaqsıñı	[сен ашайджакъсынъ]	— <i>ти будеш їсти</i>
men aşaycaғım	[мен ашайджағым]	— <i>я буду їсти</i>
olar aşaycaqlar	[олар ашайджакълар]	— <i>вони будуть їсти</i>
siz aşaycaqsız	[сиз ашайджакъсыз]	— <i>ви будете їсти</i>
biz aşaycaqmız	[биз ашайджакъмыз]	— <i>ми будемо їсти</i>
oqu-maq	[окъу-макъ]	<i>читати</i>
o oquycaq	[о окъуйджакъ]	— <i>він буде читати</i>
sen oquycaqsıñı	[сен окъуйджакъсынъ]	— <i>ти будеш читати</i>
men oquycaғım	[мен окъуйджағым]	— <i>я буду читати</i>
olar oquycaqlar	[олар окъуйджакълар]	— <i>вони будуть читати</i>
siz oquycaqsız	[сиз окъуйджакъсыз]	— <i>ви будете читати</i>
biz oquycaqmız	[биз окъуйджакъмыз]	— <i>ми будемо читати</i>

ölçe-mek	[олче-мек]	— <i>міряти, вимірювати</i>
o ölçeуcek	[о олчейджек]	— <i>він буде міряти</i>
sen ölçeуексіñ	[сен олчейджексинъ]	— <i>ти будеш міряти</i>
men ölçeуегим	[мен олчейджегим]	— <i>я буду міряти</i>
olar ölçeуеклер	[олар олчейджеклер]	— <i>вони будуть міряти</i>
siz ölçeуексіз	[сиз олчейджексиз]	— <i>ви будете міряти</i>
biz ölçeуекміз	[биз олчейджекмиз]	— <i>ми будемо міряти</i>

iste-mek [исте-мек] — *бажати*

qave	[къаве]	— <i>кава</i>
yahşı	[яхшы]	— <i>добре, гаразд</i>
yarın	[ярын]	— <i>завтра</i>
pek	[пек]	— <i>дуже</i>
az	[аз]	— <i>мало</i>

yaz-maq	[яз-макъ]	— <i>писати</i>
o yazacaq	[о язаджакъ]	— <i>він буде писати</i>
sen yazacaqсіñ	[сен язаджакъсынъ]	— <i>ти будеш писати</i>
men yazacağım	[мен язаджагъым]	— <i>я буду писати</i>

iç-mek	[ич-мек]	— <i>пити</i>
o içecek	[о ичеджек]	— <i>він буде пити</i>
sen içексіñ	[сен ичеджексинъ]	— <i>ти будеш пити</i>
men içегим	[мен ичеджегим]	— <i>я буду пити</i>
olar içеклер	[олар ичеджеклер]	— <i>вони будуть пити</i>
siz içексіз	[сиз ичеджексіз]	— <i>ви будете пити</i>
biz içекміз	[биз ичеджекміз]	— <i>ми будемо пити</i>

Завдання

Вправа 23

Перекладіть на українську мову.

1. Sen bugün aş aşadımı?	[Сен бугюн аш ашадынъмы?]
2. Ebet, men bugün aş aşadım.	[Эбет, мен бугюн аш ашадым.]
3. Qayda aşadın?	[Къайда ашадынъ?]
4. Qomşunın evinde aşadım.	[Къомшунынъ эвинде ашадым.]
5. Bu alma tatlıdır mı?	[Бу алма татлыдырмы?]

6. Yoq, bu alma tatlı degildir.	[Ёкъ, бу алма татлы дегилдир.]
7. Siz çay içeceksizmi?	[Сиз чай ичеджексизми?]
8. Ebet, men bugün çay içeceğim.	[Эбет, мен бугюн чай ичеджегим.]
9. Bu çay nasıldır?	[Бу чай насылдыр?]
10. Bu çay şekersizdir.	[Бу чай шекерсиздир.]
11. O qave şekerli ve tatlıdır.	[О къаве шекерли ве татлыдыр.]
12. Şekersiz çay ve tuzsuz aş damsızdır.	[Шекерсиз чай ве тузсуз аш дамсыздыр.]
13. Biz bugün mektepte dört ders okuycağız.	[Биз бугюн мектепте дёрт дерс окъуйджакъмыз.]
14. Yazmaq, oqumaq ve oynamaq yahşıdır.	[Язмакъ, окъумакъ ве ойнамакъ яхшыдыр.]
15. Talebeler evge ketecek, aş aşacaq ve azbarda oynaycaqlar.	[Талебелер эвге кетеджек, аш ашаджакъ ве азбарда ойнайджакълар.]
16. Bu balalar qaysı ralede oturacaqlar?	[Бу балалар къайсы раледе отураджакълар?]
17. Olar o balaban ve qara ralelerde oturacaqlar.	[Олар о балабан ве къара ралелерде отураджакълар.]

Вправа 24

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Чи добре ти вчишся?	8. Хлопчики й дівчатка будуть у дворі грати.
2. Так, я вчуся добре.	9. Завтра до нас прийдуть сусіди, будуть пити чай і їсти фрукти.
3. Ти завтра куди підеш?	10. Де вони будуть грати?
4. Я завтра піду на базар.	11. Вони будуть грати в школі.
5. Абрикоси дуже солодкі.	12. Ви де будете писати уроки?
6. У нас мало фруктів.	13. Ми будемо писати уроки в зошитах.
7. Чай солодкий, страва солона.	

Бідровіді до вправи 23

1. Чи ти сьогодні обідав?	Sen bugün aş aşadımı?
2. Так, я сьогодні обідав.	Ebet, men bugün aş aşadım.
3. Де ти їв?	Qayda aşadıfı?
4. Я їв у домі сусіда.	Qomşunıfı evinde aşadım.
5. Чи це яблуко солодке?	Bu alma tatlıdımı?
6. Ні, це яблуко не солодке.	Yoq, bu alma tatlı degildir.
7. Ви чай будете пити?	Siz çay içeceksizmi?

8. Так, я сьогодні чай буду пити.	Ebet, men bugün çay içeceğim.
9. Цей чай який?	Bu çay nasıldır?
10. Цей чай без цукру.	Bu çay şekerlidir.
11. Та кава із цукром і солодка.	O qave şekerli ve tatlıdır.
12. Чай без цукру і їжа без солі несмачні.	Şekersiz çay ve tuzsuz aş damızsızdır.
13. Ми сьогодні в школі чотири уроки будемо займатися.	Biz bugün mektepte dört ders oquycaqımız.
14. Писати, читати й грати добре.	Yazmaq, oqumaq ve oynamaq yaşıdır.
15. Учні оодому підуть, будуть обідати й будуть у дворі грати.	Talebeler evge ketecek, aş aşacaq ve azbarda oynaycaqlar.
16. Ці діти за якою партою будуть сидіти?	Bu balalar qaysı ralede oturacaqlar?
17. Вони будуть сидіти за тими великими й чорними партами.	Olar o balaban ve qara ralelerde oturacaqlar.

Відповіді до вправи 24

1. Sen yaxşımı oquysıñ?	[Сен яхшымы окъуйсынъ?]	<i>Чи добре ти вчишься?</i>
2. Ebet, men yaxşı oquyum.	[Эбет, мен яхшы окъуйым.]	<i>Так, я вчуся добре.</i>
3. Sen yarın qayda keteceksıñ?	[Сен ярын къайда кетеджексинъ?]	<i>Ти завтра куди підеши?</i>
4. Men yarın bazarğa ketecegim.	[Мен ярын базаргъа кетеджегим.]	<i>Я завтра піду на базар.</i>
5. Zerdalı pek tatlıdır.	[Зердали пек татлыдыр.]	<i>Абрикоси дуже солодкі.</i>
6. Bizde yemiş azdır.	[Бизде емиш аздыр.]	<i>У нас мало фруктів.</i>
7. Çay tatlıdır, aş tuzludur.	[Чай татлыдыр, аш тузлудыр.]	<i>Чай солодкий, страва солона.</i>
8. Oğlanlar ve qızlar azbarda oynacaqlar.	[Огъланлар ве къызлар азбарда ойнаджакълар.]	<i>Хлопчики й дівчатка будуть у дворі грати.</i>
9. Yarın bizge qomşular keleccek. çay içecek ve yemiş aşacaqlar.	[Ярын бизге къомшулар келеджек, чай ичеджек ве емиш ашаджакълар.]	<i>Завтра до нас прийдуть сусіди, будуть пити чай і їсти фрукти.</i>
10. Olar qayda oynacaqlar?	[Олар къайда ойнаджакълар?]	<i>Де вони будуть грати?</i>
11. Olar mektepte oynacaqlar.	[Олар мектепте ойнаджакълар.]	<i>Вони будуть грати в школі.</i>
12. Siz dersıñizni qayda yazacaqsıñ?	[Сиз дерсинъизни къайда язаджакълар?]	<i>Ви де будете писати уроки?</i>
13. Biz dersimizni defterlerde yazacaqımız.	[Биз дерсимизни дефтерлерде язаджакълар.]	<i>Ми будемо писати уроки в зошитах.</i>

Урок 13.

СЛОВНИК

saba	[саба]	— <i>ранок</i>
üyle	[үйле]	— <i>полудень</i>
aqşam	[акъшам]	— <i>вечір, увечері</i>
kün	[кюн]	— <i>день</i>
gece	[гедже]	— <i>ніч</i>
qaranlıq	[къаранлыкъ]	— <i>темно, темний, темрява</i>
yarıq	[ярыкъ]	— <i>світле, світлий, світло</i>
tünevin	[тюневин]	— <i>учора</i>
saat	[саат]	— <i>година</i>
menim kibi	[меним киби]	— <i>як я, подібно до мене</i>
seniñ kibi	[сенинь киби]	— <i>як ти, подібно до тебе</i>
oniñ kibi	[онынь киби]	— <i>як він, подібно до його</i>
adam kibi	[адам киби]	— <i>як людина, подібно до людини</i>
erte	[эрте]	— <i>рано</i>
keç	[кеч]	— <i>пізно</i>
gazeta	[газета]	— <i>газета</i>
pek	[пек]	— <i>дуже</i>
amma	[амма]	— <i>але</i>
ya	[я]	— <i>а, хіба</i>
olmaq	[олмакъ]	— <i>бути</i>
turmaq	[турмакъ]	— <i>стояти, вставати</i>
kibi	[киби]	— <i>як, подібно до</i>
bizim kibi	[бизим киби]	— <i>як ми, подібно до нас</i>
siziñ kibi	[сизинь киби]	— <i>як ви, подібно до вас</i>
olar kibi	[олар киби]	— <i>як вони, подібно до їх</i>
küneş kibi	[кюнеш киби]	— <i>як сонце, подібно до сонця</i>

Завдання

Вправа 25

Перекладіть на українську мову.

1. Sen yarın ne zaman turacağsın?	[Сен ярын не заман тураджакъсынъ?]
2. Men yarın saba pek erte turacağım.	[Мен ярын саба пек эрте тураджагъым.]
3. Saat kaçta?	[Саат къачта?]
4. Saat altıda.	[Саат алтыда.]
5. Siz ne zaman aş aşaysız?	[Сиз не заман аш ашайсыз?]
6. Biz aşnı üylede aşaymız.	[Биз ашны үйледе ашаймыз.]
7. Asannın babası tünevin kayda bardı?	[Асаннынъ бабасы тюневин къайда барды?]
8. O tünevin qomşusının evine bardı.	[О тюневин къомшусынынъ эвине барды.]
9. Biz bu gece çok keç oturacaq ve oquyaqmız.	[Биз бу гедже чокъ кеч отураджакъ ве окъуйджакъмыз.]
10. Siz mında kaç kün oturacaqsız?	[Сиз мында къач кюн отураджакъсыз?]
11. Men mında beş kün oturmağa isteyim.	[Мен мында беш кюн отурмагъа истейим.]
12. Olar aqşam ne yapalar?	[Олар акъшам не япалар?]
13. Olar aqşam çay içe ve gazeta oquylar.	[Олар акъшам чай иче ве газета окъуйлар.]
14. Ya siz ne yapasız?	[Я сиз не япасыз?]
15. Men aqşam mektüp yazam ve kitap oquym.	[Мен акъшам мектюп язам ве китап окъуйым.]
16. Kündüz yarıq, amma gece qaranlıq.	[Кюндюз ярыкъ, амма гедже къаранлыкъ.]

Вправа 26

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Учора ввечері було дуже темно.	6. Сонце дуже світле.
2. Діти прийшли додому рано.	7. У нашому будинку є десять кімнат.
3. Коли ви будете писати листа?	8. Ви завтра підете в школу.
4. Ми будемо писати листа пізно ввечері.	9. Ранком о дев'ятій годині вчитель прийде в клас.
5. Люди опівдні обідають, а ввечері п'ють чай.	

Bіdповіді до вправи 25

1. <i>Ти завтра коли встанеш?</i>	Sen yarın ne zaman turacaqsın?
2. <i>Я завтра ранком дуже рано встану.</i>	Men yarın saba pek erte turacağım.
3. <i>У котрій годині?</i>	Saat kaçta?
4. <i>О шостій годині.</i>	Saat altıda.
5. <i>Ви коли обідаєте?</i>	Siz ne zaman aş aşıyorsunuz?
6. <i>Ми обідаємо опівдні.</i>	Biz aşnı üyüde aşıyoruz.
7. <i>Батько Асана вчора куди пішов?</i>	Asannın babası tünevin qayda bardı?
8. <i>Він учора пішов у дім свого сусіда.</i>	O tünevin qomşusının evine bardı.
9. <i>Ми в цю ніч дуже пізно будемо сидіти у тисати.</i>	Biz bu gece çoq keç oturacaq ve oquyaqımız.
10. <i>Ви тут скільки днів будете жити?</i>	Siz mında kaç kün oturacaqsız?
11. <i>Я хочу тут жити п'ять днів.</i>	Men mında beş kün oturmağa isteyim.
12. <i>Що вони роблять увечері?</i>	Olar aqşam ne yapalar?
13. <i>Вони увечері п'ють чай і читають газету.</i>	Olar aqşam çay içe ve gazeta oquylar.
14. <i>А ви що робите?</i>	Ya siz ne yapasız?
15. <i>Я увечері пишу лист і читаю книгу.</i>	Men aqşam mektüp yazam ve kitap oquyum.
16. <i>Удень світло, але вночі темно.</i>	Kündüz yarıq, amma gece qaranlıq.

Bіdповіді до вправи 26

1. Tünevin aqşam pek qaranlıq edı.	[Тюневин акъшам пек къаранлыкъ эди.]	<i>Учора увечері було дуже темно.</i>
2. Balalar evge erte keldiler.	[Балалар эвге эрте келдилер.]	<i>Діти прийшли ододому рано.</i>
3. Siz mektüplerni ne zaman yazacaqsız?	[Сиз мектоплерни не заман язаджакъсыз?]	<i>Коли ви будете тисати листа?</i>
4. Biz mektüplerni aqşam keç yazacaqımız.	[Биз мектоплерни акъшам кеч язаджакъмыз.]	<i>Ми будемо тисати листа пізно увечері.</i>
5. Adamlar üyüde aşaylar, amma aqşam çay içeler.	[Адамлар үйледе ашайлар, амма акъшам чай ичелер.]	<i>Люди опівдні обідають, а увечері п'ють чай.</i>
6. Küneş pek yarıqtır.	[Кюнеш пек ярыкътыр.]	<i>Сонце дуже світле.</i>
7. Bizim evimizde on oda bardır.	[Бизим эвимизде он ода бардыр.]	<i>У нашому будинку є десять кімнат.</i>
8. Siz yarın mektepke keteceksiz.	[Сиз ярын мектепке кетеджексиз.]	<i>Ви завтра підете в школу.</i>
9. Saba saat doquzda oca sınıfqa kelecek.	[Саба саат докъузда оджа сыныфкъа келеджек]	<i>Ранком о дев'ятій годині вчитель прийде в клас.</i>

Урок 14.

§ 26. Всі імена, а також особистий займенник 3 особи множини – при післяйменниках *kibi* [киби] – «як» та *içün* [ичюн] – «для» уживаються в називному відмінку; займенники 1-ї й 2-ї особи в обох числах і 3-ї особи однини – при згаданих післяйменниках уживаються в родовому відмінку.

§ 27. При підметах, виражених особистими займенниками, присудки, виражені іменниками, приймають на кінці особисті закінчення:

-m	-im	-im	-sifi	-sifi	-dir	-dir	-miz	-miz	-si(fi)z	-si(fi)z	-dir(lar)	-dir(ler)
-м	-ым	-им	-сифь	-сифь	-дыр	-дыр	-мыз	-мыз	-сы(фь)з	-си(фь)з	-дыр(лар)	-дыр(лер)

Наприклад:

men usta-m	[мен устам]	— я майстер
men talebe-m	[мен талебем]	— я учень
sen köylü-sifi	[сен кёйлусифь]	— ти селянин
o arabacı-dir	[о арабаджыдыр]	— він візник
biz qardaş-mız	[биз къардашмыз]	— ми брати
siz bala-sız	[сиз баласыз]	— ви діти
olar balıqçı-dırlar	[олар балыкъчыдырлар]	— вони рибалки
olar işçi-dirler	[олар ишчидирлер]	— вони робітники

§ 28. Порядкові числівники утворюються додатком до кількісних числівників закінчень **-inci, -inci, -uncı, -üncü** [-инджы, -инджи, -унджы, -юнджи], якщо числівник має на кінці приголосний звук, і **-ncı, -ncı** [-нджы, -нджи], якщо має на кінці голосний звук.

§ 29. У злитих реченнях при декількох однорідних присудках, виражених дієсловами, особисте закінчення може ставитися тільки при останньому присудку.

Наприклад:

Bizler evde otura. yazı yaza ve kitap oquumuz.	[Бизлер эвде отура, язы яза ве китап окуймыз.]	Ми вдома сидимо, пишемо й книгу читаємо.
Balalar çapa ve oynaylar.	[Балалар чапа ве ойнайлар.]	Діти бігають і грають.

Словник

birinci	[биринджи]	— перший
ekinci	[экинджи]	— другий

üçüncü	[учюнджи]	— <i>третій</i>
dördüncü	[дёртюнджи]	— <i>четвертий</i>
beşinci	[бешинджи]	— <i>п'ятий</i>
onuncu	[онунджы]	— <i>шостий</i>
kaçıncı	[къачынджы]	— <i>який (по рахунку)</i>
içün	[ичюн]	— <i>для</i>
ne için	[не ичюн]	— <i>для чого, чому</i>
ev için	[эв ичюн]	— <i>для дому</i>
onıñ için	[онынъ ичюн]	— <i>для нього</i>
seniñ için	[сенинъ ичюн]	— <i>для тебе</i>
menim için	[меним ичюн]	— <i>для мене</i>
olar için	[олар ичюн]	— <i>для них</i>
siziñ için	[сизинъ ичюн]	— <i>для вас</i>
bizim için	[бизим ичюн]	— <i>для нас</i>
çünkü	[чюнки]	— <i>тому що</i>
men ocam	[мен оджам]	— <i>я вчитель</i>
sen ocasıñ	[сен оджасынъ]	— <i>ти вчитель</i>
o ocadır	[о оджадыр]	— <i>він учитель</i>
biz ocamız	[биз оджамыз]	— <i>ми вчителі</i>
siz ocasız	[сиз оджасыз]	— <i>ви вчителі</i>
olar ocadırlar	[олар оджадырлар]	— <i>вони вчителі</i>
men talebem	[мен талебем]	— <i>я учень</i>
ad	[ад]	— <i>ім'я</i>
soyadı	[сояды]	— <i>прізвище</i>
yaş	[яш]	— <i>вік, молодий, молода людина</i>
qart	[къарт]	— <i>старий, старий</i>
qartbaba	[къартбаба]	— <i>дідуся</i>
qartana	[къартана]	— <i>бабуся</i>
büyük	[бюйюк]	— <i>великий</i>
bir yaşında	[бир яшында]	— <i>одного року</i>
beş yaşında	[беш яшында]	— <i>п'яти років</i>
elli yaşında	[элли яшында]	— <i>п'ятдесяти років</i>
yaşına kelmek	[яшына келмек]	— <i>досягати віку</i>
kerек	[керек]	— <i>треба, потрібно</i>
kerекli	[керекли]	— <i>потрібний</i>
kerекsiz	[керексиз]	— <i>непотрібний</i>
bilmek	[билмек]	— <i>знати</i>

Завдання

Вправа 27

Перекладіть на українську мову.

1. Seniñ adıñ nedir?	[Сенинь адынь недир?]
2. Menim adım saña ne gerek?	[Меним адым санъа не керек?]
3. Bilmeye isteyim.	[Билмеге истейим.]
4. Menim adım Bilâl.	[Меним адым Билял.]
5. Ya soyadıñ nedir?	[Я соядынь недир?]
6. Menim soyadım yoqtır.	[Меним соядым ёкътыр.]
7. Sen kimniñ oğlusıñ?	[Сен кимнинь огълусынь?]
8. Men Asannıñ oğlum.	[Мен Асаннынь огълум.]
9. Seniñ babañ benim babamdan qarttır mı?	[Сенинь бабанъ меним бабамдан къарттырмы?]
10. Yoq, benim babam seniñ babañdan qart degildir.	[Ёкъ, меним бабам сенинь бабанъдан къарт дегилдир.]
11. Seniñ qardaşıñ kaç yaşındadır?	[Сенинь къардашынь къач яшындадыр?]
12. Menim qardaşım on yaşındadır.	[Меним къардашым он яшындадыр.]
13. Sen sınıfta qaıysı ralede oturasıñ?	[Сен сыныфта къайсы раледе отурасынь?]
14. Men sınıfta beşinci ralede oturam.	[Мен сыныфта бешинджи раледе отурам.]
15. Bu yaş kimdir?	[Бу яш кимдир?]
16. Bu yaş benim babamniñ qardaşıdır.	[Бу яш меним бабамнынъ къардашыдыр.]
17. O kaç yaşına kele?	[О къач яшына келе?]
18. O on doquz yaşına kele.	[О он докъуз яшына келе.]
19. Siz kündüzleri (днём) qayda olasız?	[Сиз кюндюзлери (днём) къайда оласыз?]
20. Men kündüzleri mektepte olam.	[Мен кюндюзлери мектепте олам.]
21. Ya aqşam ne yapasız?	[Я акъшам не япасыз?]
22. Aqşamları (по вечерам) evde oturam, gazeta oquım.	[Акъшамлары (по вечерам) эвде отурам, газета окъуйым.]
23. Bilâl senden yaştır mı?	[Билял сенден яштырмы?]
24. Ebet, o menden üç yaş kiçiktir.	[Эбет, о менден уч яш кичиктир.]

Вправа 28

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Як зветь (яке ім'я) цієї людини?
2. Цю людину зветь (ім'я) Асаном.
3. Де він живе?
4. Він живе в Сімферополі.
5. Який у нього будинок?
6. У нього великий будинок.
7. Бабуся й дідусь учора виїхали в сад.
8. Завтра вони приїдуть.
9. Для чого вам потрібний цей стіл?
10. Цей стіл нам потрібний для листа (щоб писати).
11. Ми вчителі, а ви учні.
12. Я учень, а ви вчитель.

Відповіді до вправи 27

1. Як тебе зветь?	Seniñ adın nedir?
2. Моє ім'я тобі навіщо?	Menim adım saña ne gerek?
3. Знати хочу.	Bilmege isteyim.
4. Моє ім'я Билял.	Menim adım Bilâl.
5. А як твоє прізвище?	Ya soyadıñ nedir?
6. У мене немає прізвища.	Menim soyadım yoqtr.
7. Ти чий син?	Sen kimniñ oğlusıñ?
8. Я син Асана.	Men Asanıñ oğlum.
9. Твій батько старіший за мого батька?	Seniñ babañ meniñ babamdan qartırmı?
10. Ні, мій батько не старіший за твого батька.	Yoq, meniñ babam seniñ babañdan qart degildir.
11. Скільки років твоєму братові?	Seniñ qardaşıñ qaç yaşındadır?
12. Моєму братові десять років.	Menim qardaşım on yaşındadır.
13. Ти в класі за якою партою сидиш?	Sen sınıfta qaysı raledede oturasıñ?
14. Я в класі за п'ятою партою сиджу.	Men sınıfta beşinci raledede oturam.
15. Хто цей парубок?	Bu yaş kimdir?
16. Цей парубок брат мого батька.	Bu yaş meniñ babamniñ qardaşıdır.
17. Скільки йому років?	O qaç yaşına kele?
18. Йому сев'ятнаоцять років.	O on doquz yaşına kele.
19. Ви вдень де буваєте?	Siz kündüzleri (днём) qaйда olasız?
20. Я вдень у школі буваю.	Men kündüzleri mektepte olam.
21. А ввечері що робите?	Ya aqşam ne yapasız?
22. По вечорах сиджу дома, читаю газету.	Aqşamları (по вечерам) evde oturam, gazeta oquyum.
23. Билял молодіший за тебе?	Bilâl senden yaşırmı?
24. Так, він від мене на три роки молодіший.	Ebet, o menden üç yaş kiçiktir.

Відповіді до вправи 28

1. Bu adamniñ adı nedir?	[Бу адамнынъ ады недир?]	Як зветь (яке ім'я) цієї людини?
2. Bu adamniñ adı Asandır.	[Бу адамнынъ ады Асандыр.]	Цю людину зветь (ім'я) Асаном.

3. O qayda otura?	[О къайда отура?]	<i>Де він живе?</i>
4. O Aqmescitte otura.	[О Акъмесджитте отура.]	<i>Він живе в Сімферополі.</i>
5. Onıñ evi nasıldır?	[Онынъ эви насылдыр?]	<i>Який у нього будинок?</i>
6. Onıñ evi balabandır.	[Онынъ эви балабандыр.]	<i>У нього великий будинок.</i>
7. Qartana ve qartbaba tünevin bağçağa kettiler.	[Къартана ве къартбаба туневин багъчагъа кеттилер.]	<i>Бабуся її дідуся учора виїхали в сад.</i>
8. Olar yarım keleccekler.	[Олар ярын келеджеклер.]	<i>Завтра вони придуть.</i>
9. Bu masa sizge ne içün kerek?	[Бу маса сизге не ичюн керек?]	<i>Для чого вам потрібний цей стіл?</i>
10. Bu masa bizge yazı içün kerek.	[Бу маса бизге язы ичюн керек.]	<i>Цей стіл нам потрібний для листа (щоб писати).</i>
11. Biz ocamız, amma siz talebesiz.	[Биз оджамыз, амма сиз талебесиз.]	<i>Ми вчителі, а ви учні.</i>
12. Men talebem, amma siz ocasız.	[Мен талебем, амма сиз оджасыз.]	<i>Я учень, а ви вчитель.</i>

Урок 15.

§ 30. Негативна форма дієслів утворюється при всіх дієслівних формах, додатком до основи часток **-та** [-*ма*] или **-те** [-*ме*], при цьому наголос залишається на останньому складі основи.

Словник

fabrıqa	[фабрыкъа]	— фабрика
tütün	[тютюн]	— тютюн
tütün içmek	[тютюн ичмек]	— палити тютюн
arqadaş	[аркъадаш]	— товариш
şeer	[шеэр]	— місто
şeerli	[шеэрли]	— міський
işçi	[ишчи]	— робітник
köy	[кёй]	— сіло, село
köylü	[кёйлю]	— селянин
çöl	[чёл]	— степ, поле
saban	[сабан]	— плуг
ögüz	[огюз]	— бик, віл
ya ki	[я ки]	— або

beraber	[берабер]	— <i>разом</i>
yalnız	[ялынъыз]	— <i>тілѝки, один</i>
çalışmaq	[чалышмакъ]	— <i>трудитися, працювати</i>
çalışmamaç	[чалышмамакъ]	— <i>не трудитися, не працювати</i>
çalış	[чалыш]	— <i>трудися, працюю</i>
çalışma	[чалышма]	— <i>не трудися, не працюю</i>
çalışa	[чалыша]	— <i>трудитьсѝя, працює</i>
çalışmay	[чалышмай]	— <i>не трудитьсѝя, не працює</i>
çalıştı	[чалышты]	— <i>трудивсѝя, працював</i>
çalışmadı	[чалышмады]	— <i>не трудивсѝя, не працював</i>
çalışsacaç	[чалышаджакъ]	— <i>буде трудитися, працювати</i>
çalışmaysacaç	[чалышмайджакъ]	— <i>не буде трудитися, працювати</i>
yelemek	[екмек]	— <i>запрягати</i>
yelemek	[екмемек]	— <i>не запрягати</i>
yek	[ек]	— <i>запрягай</i>
yekme	[екме]	— <i>не запрягай</i>
yekti	[екти]	— <i>запрягав</i>
yekmedi	[екмеди]	— <i>не запрягав</i>
yeke	[еке]	— <i>запрягає</i>
yekmey	[екмей]	— <i>не запрягає</i>
yekecek	[екеджек]	— <i>буде запрягати</i>
yekmeycek	[екмейджек]	— <i>не буде запрягати</i>
oturmamaç	[отурмамакъ]	— <i>не сидіти</i>
kelmemek	[келмемек]	— <i>не приходити</i>
oçumamaç	[оçуммамакъ]	— <i>не вчитися, не читати</i>
oçunamaç	[ойнамамакъ]	— <i>не грати</i>
aşamamaç	[ашамамакъ]	— <i>не їсти</i>
içmemek	[ичмемек]	— <i>не пити</i>

Завдання

Вправа 29

Перекладіть на українську мову.

1. Bu arqadaş şeerlidirmi?	[Бу аркъадаш шеэрлидирми?]
2. Ebet, bu arqadaş şeerlidir.	[Эбет, бу аркъадаш шеэрлидир.]
3. O qayda çalıřa?	[О къайда чалыша?]
4. O fabriqada çalıřa.	[О фабрыкъада чалыша.]
5. Siziñ köyüñiz şeerden uzaqtırmı?	[Сизинь кёюнъиз шеерден узакътырмы?]
6. Bizim köyümüz şeerge çoq yaqın degildir.	[Бизим кёюмиз шеерге чокъ якъын дегилдир.]
7. Köylüler qayda çalıřalar?	[Кёйлюлер къайда чалышалар?]
8. Köylüler çölde sabanğa çalıřalar.	[Кёйлюлер чёлде сабангъа чалышалар.]
9. Sabanğa ne yekeler?	[Сабангъа не екелер?]
10. Köylüler sabanğa at ya ki ögüz yekeler.	[Кёйлюлер сабангъа ат я ки огюз екелер.]
11. Siz çölde çalıřtıñız mı?	[Сиз чёлде чалыштынъызмы?]
12. Yoq, men çölde çalıřmadım, fabriqada çalıřtım.	[Ёкъ, мен чёлде чалышмадым, фабрыкъада чалыштым.]
13. Qaysı fabriqada çalıřtıñız?	[Къайсы фабрыкъада чалыштынъыз?]
14. Biz beşinci tütün fabriqasında çalıřtık.	[Биз бешинджи тютюн фабрыкъасында чалыштыкъ.]
15. Anda qaç arqadaş bardır?	[Анда къач аркъадаш бардыр?]
16. Anda pek çoq arqadaş bardır.	[Анда пек чокъ аркъадаш бардыр.]
17. Siz tütün içesizmi (курите ли)?	[Сиз тютюн ичесизми (курите ли)?]
18. Yoq, men tütün içmeyim.	[Ёкъ, мен тютюн ичмейим.]

Вправа 30

Перекладіть на крымськотатарську мову.

1. До нас приїхав учора мій товариш із села.	6. На фабриці працює багато молодих людей і дівчат.
2. Він довго (багато) буде жити в місті.	7. Чи пішли ви в поле?
3. У місті є фабрики.	8. Ні, ми в полі не пішли.
4. На фабриках працюють робітники.	9. Чи пили ви чай?

5. Скільки робітників є на фабриці?

10. Ні, ми чай не пили, їли яблука.

Відповіді до вправи 29

1. Цей товариш чи містянин?	Bu arkadaş şeerlidirmi?
2. Так, цей товариш містянин.	Ebet, bu arkadaş şeerlidir.
3. Він де працює?	O qayda çalışa?
4. Він на фабриці працює.	O fabriqada çalışa.
5. Ваше село від міста чи далеко?	Siziñ köyüñiz şeerden uzaqtırmı?
6. Наше село від міста не дуже близько.	Bizim köyümüz şeerge çoq yaqın degildir.
7. Селяни де працюють?	Köylüler qayda çalışalar?
8. Селяни в поле плугом працюють.	Köylüler çölde sabanğa çalışalar.
9. У плуг кого запрягають?	Sabanğa ne yekeler?
10. Селяни в плуг коня або вола запрягають.	Köylüler sabanğa at ya ki ögüz yekeler.
11. Ви в полі працювали чи ?	Siz çölde çalıştırmı?
12. Ні, я в поле не працював, на фабриці працював.	Yoq, men çölde çalışmadım, fabriqada çalıştım.
13. На якій фабриці ви працювали?	Qaysı fabriqada çalıştıñız?
14. Ми на п'ятій тютюновій фабриці працювали.	Biz beşinci tütün fabriqasında çalıştıq.
15. Там скільки товаришів є?	Anda kaç arkadaş bardır?
16. Там дуже багато товаришів є.	Anda pek çoq arkadaş bardır.
17. Ви тютюн курите чи ?	Siz tütün içesizmi (курите ли)?
18. Ні, я тютюн не курю.	Yoq, men tütün içmeyim.

Відповіді до вправи 30

1. Tünevin bizge köyden benim arkadaşım keldi.	[Тюневин бизге кейден меним arkadaşım келди.]	До нас прийшов учора мій товариш із села.
2. O şeerde çoq oturacaq.	[O şeerde çokь отураджакь.]	Він довго (багато) буде жити в місті.
3. Şeerde fabriqalar bardır.	[Şeerde fabriqalar bardır.]	У місті є фабрики.
4. Fabriqada işçiler çalışalar.	[Fabriqada işçiler çalışalar.]	На фабриках працюють робітники.
5. Fabriqada kaç işçi bardır?	[Fabriqada kaç işçi bardır?]	Скільки робітників є на фабриці?
6. Fabriqada çoq yaş ve qızlar çalışalar.	[Fabriqada çokь yaş ve kızlar çalışalar.]	На фабриці працює багато молодих людей і дівчат.
7. Siz çölge bardıñızmi?	[Siz çölge bardıñızmi?]	Чи пішли ви в поле?
8. Yoq, biz çölge barmadıq.	[Ёкь, биз чёлге бармадықь.]	Ні, ми в полі не пішли.
9. Siz çay içtiñizmi?	[Siz çay içtiñizmi?]	Чи пили ви чай?
10. Yoq, biz çay içmedik, alma aşadıq.	[Ёкь, биз чай ічмедик, алма ашадькь.]	Ні, ми чай не пили, їли яблука.

Урок 16.

---

§ 31. У складних порядкових числівниках закінчення **-ıncı, -ıncı, -uncı, -üncü, -ncı, -ncı** [**-ынджы, -инджи, -унджы, -юнджи, -нджы, -нджи**] додаються тільки до останніх числівників.

Словник

sene	[сене]	— рік
yl	[йыл]	— рік
ay	[ай]	— місяць
afta	[афта]	— тиждень
kün	[кюн]	— день
yaz	[яз]	— літо
küz	[кюз]	— осінь
qış	[кыыш]	— зима
baar	[баар]	— весна
on bir	[он бир]	— одинадцять
on eki	[он эки]	— дванадцять
on doquz	[он докъуз]	— дев'ятнадцять
yigirmi	[йигирми]	— двадцять
yigirmi altı	[йигирми алты]	— двадцять шість
otuz	[отуз]	— тридцять
qırq	[кыыркъ]	— сорок
elli	[элли]	— п'ятдесят
altmış	[алтмыш]	— шістдесят
yetmiş	[етмиш]	— сімдесят
seksen	[сексен]	— вісімдесят
doqsan	[докъсан]	— дев'яносто
yüz	[юз]	— сто
biñ	[бинъ]	— тисяча
million	[миллион]	— мільйон
on birinci	[он биринджи]	— одинадцятий
on yedinci	[он единджи]	— сімнадцятий
yigirminci	[йигирминджи]	— двадцятий
otuzinci	[отузынджы]	— тридцятий
qırq beşinci	[кыыркъ бешинджи]	— сорок п'ятий
ellinci	[элинджи]	— п'ятдесятий

altmışıncı	[алтмышынджы]	— <i>шістдесятий</i>
doqsan sekizinci	[докъсан секизинджи]	— <i>дев'яносто восьмий</i>
yüzyüncü	[юзюнджи]	— <i>сотий</i>

Завдання

Вправа 31

Перекладіть на українську мову.

1. Bir ayda kaç afta bardır?	[Бир айда къач афта бардыр?]
2. Bir ayda dört afta ve yaki otuz kün bardır.	[Бир айда дёрт афта ве яки отуз кюн бардыр.]
3. Siz köyden şeerге kaç күнде kelesiz?	[Сиз кёйден шеерге къач кюнде келесиз?]
4. Biz köyden şeerге üç күнде kelemiz.	[Биз кёйден шеерге уч кюнде келемиз.]
5. Köy qışta yahşydırmı?	[Кёй къышта яхшыдырмы?]
6. Yoq, köy qışta yahşı degil, yazda ve baarde yahşydır.	[Ёкъ, кёй къышта яхшы дегил, язда ве баарде яхшыдыр.]
7. Bir yılda kaç afta bardır?	[Бир йылда къач афта бардыр?]
8. Bir yılda elli eki afta bardır.	[Бир йылда элли эки афта бардыр.]
9. Bugün aynıñ qaçıdır?	[Бугюн айнынь къачыдыр?]
10. Bugün mart aynıñ on sekizidir.	[Бугюн март айынынь он секизидир.]
11. Siz şeerге saat qaçta keteceksiz?	[Сиз шеерге саат къачта кетеджексиз?]
12. Men bugün şeerге ketmege istemeyim.	[Мен бугюн шеерге кетмеге истемейим.]
13. Siz ayda kaç para alasız?	[Сиз айда къач пара аласыз?]
14. Biz ayda altmış grivna para alamız.	[Биз айда алтмыш гривна пара аламыз.]
15. Sizifñ arqadaşınıñ evinde kaç adam otura?	[Сизинь аркъадашынызынынь эвинде къач адам отура?]
16. Menim arqadaşımıñ evinde yalıñız eki adam otura.	[Меним аркъадашымнынь эвинде ялыныыз эки адам отура.]

Вправа 32

Перекладіть на крымськотатарську мову.

1. Скільки днів у тиждні?	7. Навесні добре, а восени недобре.

2. У тижні сім днів.	8. Мій брат вчиться в четвертій відділенні (класі).
3. Скільки місяців у році?	9. Сьогодні двадцять дев'ятий день місяця.
4. У році дванадцять місяців.	10. Листопад – одинадцятий місяць року.
5. Місяць має тридцять або тридцять один день.	11. Навесні й улітку ми будемо жити в саду.
6. Літо довге, а зима коротка.	

Відповіді до вправи 31

1. В одному місяці скільки тижнів?	Bir ayda qaç afta bardır?
2. В одному місяці чотири тижні або тридцять днів є.	Bir ayda dört afta ve yaki otuz kün bardır.
3. Ви із села в місто за скільки днів прибуваєте?	Siz köyden şeerge qaç künde kelesiz?
4. Ми із села в місто за три дні прибуємо.	Biz köyden şeerge üç künde kelemiz.
5. Село взимку чи гарне?	Köy qışta yahşıdır mı?
6. Ні, село взимку не гарне, улітку й навесні гарне.	Yoq, köy qışta yahşı degil, yazda ve baarde yahşıdır.
7. У році скільки тижнів?	Bir yılda qaç afta bardır?
8. У році п'ятдесят два тижні.	Bir yılda elli eki afta bardır.
9. Сьогодні яке число?	Bugün aynıñ qaçıdır?
10. Сьогодні вісімнадцяте березня.	Bugün mart aymıñ on sekizidir.
11. Ви в місто о якій годині підете?	Siz şeerge saat qaçta keteceksiz?
12. Я сьогодні в місто йти не хочу.	Men bugün şeerge ketmege istemeyim.
13. Ви на місяць скільки грошей одержуєте?	Siz ayda qaç para alasız?
14. Ми на місяць шістдесят гривень одержуємо.	Biz ayda altmış grivna para alamız.
15. У будинку вашого товариша скільки людей живе?	Siziñ arqadaşınızın evinde qaç adam otura?
16. У будинку мого товариша тільки дві людини живуть.	Menim arqadaşımın evinde yalınız eki adam otura.

Відповіді до вправи 32

1. Aftada qaç kün bardır?	[Афтада къач кюн бардыр?]	Скільки днів у тижні?
2. Aftada yedi kün bardır.	[Афтада еди кюн бардыр.]	У тижні сім днів.
3. Yılda qaç ay bardır?	[Йылда къач ай бардыр?]	Скільки місяців у році?
4. Yılda on eki ay bardır.	[Йылда он еки ай бардыр.]	У році дванадцять місяців.
5. Ayda otuz yaki otuz bir kün bardır.	[Айда отуз яки отуз бир кюн бардыр.]	Місяць має тридцять або тридцять один день.
6. Yaz uzun, amma qış	[Яз узун, амма кыш	Літо довге, а зима

qısqadır.	къыскадыр.]	<i>коротка.</i>
7. Baarde yahşı, amma künde yahşı degildir.	[Баарде яхшы, амма кюнде яхшы дегилдир.]	<i>Навесні добре, а восени недобре.</i>
8. Menim qardaşım dördünci sınıfta oquy.	[Меним къардашым дёртюнджи сыныфта окуй.]	<i>Мій брат вчиться в четвертім відділенні (класі).</i>
9. Bugün aynı yigirmi doquzuncı künüdir.	[Бугон айнынъ йигирми докъузынджи кюнюдир.]	<i>Сьогодні двацятъ дев'ятий день місяця.</i>
10. Noyabr yılını on birinci ayıdır.	[Ноябр йылнынъ он биринджи айыдыр.]	<i>Листопад – одинадцятый місяць року.</i>
11. Baarde ve yazda biz bağçada oturacaqımız.	[Баарде ве язда биз багъчада отураджакъмыз.]	<i>Навесні й улітку ми будемо жити в саду.</i>

Урок 17.

Словник

şura	[шура]	— <i>рада</i>
ükümet	[укюмет]	— <i>уряд</i>
şuralar ükümeti	[шуралар укюмети]	— <i>радянський уряд</i>
akimiyet	[акимийет]	— <i>влада</i>
şuralar akimiyeti	[шуралар акимийети]	— <i>радянська влада</i>
çar	[чар]	— <i>цар</i>
çarizm	[чаризм]	— <i>царат</i>
inqılâp	[инкъилияп]	— <i>революция</i>
lozung	[лозунг]	— <i>гасло</i>
fayda	[файда]	— <i>користь</i>
tamam	[тамам]	— <i>точно, саме, саме</i>
soñ	[сонъ]	— <i>після</i>
dünya	[дюнья]	— <i>світ, всесвіт</i>
evel	[эвел]	— <i>до</i>
iç bir	[ич бир]	— <i>жоден, ні</i>
iç bir zaman	[ич бир заман]	— <i>ніколи</i>
iç bir adam	[ич бир адам]	— <i>жодна людина, ніхто</i>
-dan berli, -den berli	[-дан берли, -ден берли]	— <i>уже ... як</i>
altı aydan berli	[алты айдан берли]	— <i>уже шість місяців як</i>
beş künden berli	[беш кюнден берли]	— <i>уже п'ять днів як</i>

başalamaq	[башаламакъ]	— <i>починати</i>
yaşamaq	[яшамакъ]	— <i>жити</i>
birleşmek	[бирлешмек]	— <i>поєднуватися</i>

Завдання

Вправа 33

Перекладіть на українську мову.

1. Siz qayda yaşaysız? [Сиз къайда яшайсыз?]
2. Men Qırımда yaşayıм. [Мен Къырымда яшайым.]
3. Qırımда nasıl үкүмет бардыр? [Къырымда насыл үкюмет бардыр?]
4. Qırımда şuralar үкүметі бардыр. [Къырымда шуралар үкюмети бардыр.]
5. Qaç yıldan berli mında şuralar akimiyeti бардыр? [Къач йылдан берли мында шуралар акимиети бардыр?]
6. Yedi yıldan berli mında şuralar akimiyeti бардыр. [Еди йылдан берли мында шуралар акимиети бардыр.]
7. Qırımда inqilâp yedi yıl evel başladı. [Къырымда инкъилип еди йыл эвел башлады.]
8. Siz mında inqilâptan evelmi keldiñiz yoqsa soñmu? [Сиз мында инкъилиптан эвелми келдинъиз ёкъса сонъмы?]
9. Biz mında tamam inqilâp yılında keldik. [Биз мында тамам инкъилип йылында келдик.]
10. Ya ondan evel siz qayda oturdiñiz? [Я ондан эвел сиз къайда отурдынъыз?]
11. Biz inqilâptan evel Moskvada yaşadıq. [Биз инкъилиптан эвел Москвада яшадыкъ.]
12. Siz şuralar үкүментінде iç çalıştıñızmu? [Сиз шуралар үкюментінде ич чалыштынъызмы?]
13. Ebet, men dört yıldan berli şuralar үкүметінде çalışam. [Эбет, мен дёрт йылдан берли шуралар үкюметінде чалышам.]
14. Şuralar үкүметі işçi ve köylülerniñ faydasına çalışa. [Шуралар үкюмети ишчи ве кёйлюлернинъ файдасына чалыша.]
15. Şuralar үкүметиниñ lozungı nedir? [Шуралар үкюметининъ лозунгы недир?]
16. Şuralar үкүметиниñ lozungı «Bütün dünya işçi ve köylüleri birleşñiz»dir. [Шуралар үкюметининъ лозунгы «Бютюн дюнйа ишчи ве кёйлюлери бирлешинъиз»дир.]

Вправа 34

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. У Росії революція почалася десять років тому.
2. Яка влада була в Росії до революції?
3. У Росії до революції була царська влада.
4. У Криму радянська влада почалася в 1920 році.
5. Де ви тоді жили?
6. Я жив тоді в Москві, а мій батько й моя мати жили тоді в Криму.

Відповіді до вправи 33

1. Ви де живете?	Siz qayda yaşaysız?
2. Я в Криму живу.	Men Qırımda yaşayım.
3. У Криму який уряд?	Qırımda nasıl ükümet bardır?
4. У Криму радянський уряд.	Qırımda şuralar ükümeti bardır.
5. Скільки років уже, як тут радянська влада?	Qaç yıldan berli mında şuralar akimiyeti bardır?
6. Сім років уже, як тут радянська влада.	Yedi yıldan berli mında şuralar akimiyeti bardır.
7. У Криму революція сім років тому почалася.	Qırımda inqilâp yedi yıl evel başladı.
8. Ви сюди до революції прибули або після?	Siz mında inqilâptan evelmi keldiñiz yoqsa soñmi?
9. Ми сюди саме в рік революції прибули.	Biz mında tamam inqilâp yılında keldik.
10. А до цього ви де жили?	Ya ondan evel siz qayda oturdıñız?
11. Ми до революції в Москві жили.	Biz inqilâptan evel Moskvada yaşadıq.
12. Ви радянському уряду чи служили?	Siz şuralar ükümentinde iç çalıştıñız mı?
13. Так, я чотири роки вже, як радянському уряду служу.	Ebet, men dört yıldan berli şuralar ükümetinde çalışam.
14. Радянський уряд трудиться на користь робітників і селян.	Şuralar ükümeti işçi ve köylülerniñ faydasına çalışa.
15. Гасло радянського уряду яке?	Şuralar ükümetiniñ lozungı nedir?
16. Гасло радянського уряду: «Робітники й селяни всього світу, єднайтеся!».	Şuralar ükümetiniñ lozungı «Bütün dünya işçi ve köylüleri birleşiñiz»dir.

Відповіді до вправи 34

1. Rusiyede inqilâp on yıl evel başladı.	[Русиєде инкьялп он йыл эвел башлады.]	У Росії революція почалася десять років тому.
2. İnqilâptan evel Rusiyede nasıl ükümet bar edi?	[Ынкьялптан эвел Русиєде насыл укюмет бар эди?]	Яка влада була в Росії до революції?
3. Rusiyede inqilâptan evel çar akimiyeti bar edi.	[Русиєде инкьялптан эвел çар акимийети бар эди.]	У Росії до революції була царська влада.
4. Qırımda şuralar akimiyeti 1920 yılda başladı.	[Къырымда шуралар акимийети 1920 йылда башлады.]	У Криму радянська влада почалася в 1920 році.

5. Siz o zaman qayda yaşay ediniiz?	[Сиз о заман къайда яшай эдинииз?]	<i>Де ви тоді жили?</i>
6. Men o zaman Moskvada yaşay edim, amma benim babam ve anam o zaman Qırımda yaşay ediler.	[Мен о заман Москвада яшай эдим, амма меним бабам ве анам о заман къырымда яшай эдилер.]	<i>Я живє тоді в Москві, а мій батько й моя мати жили тоді в Криму.</i>

Урок 18.

Словник

yağmur	[ягъмур]	— дощ
çamur	[чамур]	— бруд
urba	[урба]	— одяг
ince	[индже]	— тонкий
qar	[къар]	— сніг
buz	[буз]	— лід
palto	[палто]	— пальто
sıcaq	[сыджакъ]	— теплий, гарячий
suvuq	[сувукъ]	— холодний
ava	[ава]	— погода, повітря
soñ	[сонъ]	— потім, після
onıñ için	[онынъ ичюн]	— тому
biraz	[бираз]	— небагато
şimdi	[шимди]	— тепер
belki	[белки]	— може бути
-sız, -siz, -suz, -süz	[-сыз, -сиз, -суз, -сюз]	— без
-li, -li, -lu, -lü	[-лы, -ли, -лу, -лю]	— з
yağmurlı	[ягъмурлы]	— з дощем, дощовий
yağmursız	[ягъмурсыз]	— без дощу
buzlu	[бузлу]	— з льодом, крижаний
urbalı	[урбалы]	— з одягом
paltosız	[палтосыз]	— без пальто
üşmek	[ушюмек]	— почувати холод
buzlamaq	[бузламакъ]	— замерзати
isinmek	[исинмек]	— нагріватися
çıqmaq	[чыкъмакъ]	— виходити
yağmaq	[ягъмакъ]	— іти (про дощ, сніг)

Завдання

Вправа 35

Перекладіть на українську мову.

1. Siz bugün azbarğa çıqtıñız mı?	[Сиз бүгюн азбаргъа чыкътынъызмы?]
2. Ebet, çıqtım.	[Эбет, чыкътым.]
3. Ava nasıldır?	[Ава насылдыр?]
4. Bugün ava biraz yağmurlıdır.	[Бүгюн ава бираз ягъмурлыдыр.]
5. Şimdi yağmur yağamı?	[Шимди ягъмур ягъамы?]
6. Şimdi yağmur yağmay.	[Шимди ягъмур ягъмай.]
7. Qışta ava pek suvuq ola.	[Къышта ава пек сувукъ ола.]
8. Palto ya ki qalın urbasız azbarğa çıqma!	[Палто я ки къалын урбасыз азбаргъа чыкъма!]
9. Yazda yağmur, qışta qar yağa.	[Язда ягъмур, къышта къар ягъа.]
10. Qar nasıldır?	[Къар насылдыр?]
11. Qar beyaz ve suvuqtır.	[Къар беяз ве сувукътыр.]
12. Siziñ paltoñız barmı?	[Сизинь палтонъыз бармы?]
13. Ebet, benim paltom bar.	[Эбет, меним палтом бар.]
14. Seniñ paltoñ benim paltomdam daa qalın ve sıcaqtır.	[Сенинь палтонъ меним палтомдам даа къалын ве сыджакътыр.]
15. Yazda yağmur yağa, azbarda çamur ola.	[Язда ягъмур ягъа, азбарда чамур ола.]
16. Çamurlı azbarda oynama!	[Чамурлы азбарда ойнама!]
17. Qışta azbarda suvuq ola.	[Къышта азбарда сувукъ ола.]

Вправа 36

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. У нашого сусіда є тепле пальто.	5. Учора довго (дуже багато) ішов дощ, і тому у дворі сьогодні дуже брудно.
2. Він зимою не відчуває холоду.	6. У дощову погоду треба сидіти дома.
3. Зимою діти грають у снігу.	7. Щоб не змерзнути зимою, треба не виходити з дому без пальто.
4. Улітку йде дощ, а взимку йде сніг.	

Bіdповіdі до вправу 35

1	<i>Ви сьогодні у двір чи виходили?</i>	Siz bugün azbarğa çıqtıñız mı?
2	<i>Так, вийшов.</i>	Ebet, çıqtım.
3	<i>Погода яка?</i>	Ava nasıldır?
4	<i>Сьогодні погода трохи дощова.</i>	Bugün ava biraz yağmurlıdır.
5	<i>Зараз дощ чи йде?</i>	Şimdi yağmur yağamı?
6	<i>Зараз дощ не йде.</i>	Şimdi yağmur yağmay.
7	<i>Узимку погода дуже холодної буває.</i>	Qışta ava pek suvuq ola.
8	<i>Без пальто або без товстого осязу у двір не виходь!</i>	Palto ya ki qalın urbasız azbarğa çıqma!
9	<i>Улітку дощ, узимку сніг іде.</i>	Yazda yağmur, qışta qar yağa.
10	<i>Сніг який?</i>	Qar nasıldır?
11	<i>Сніг білий і холодний.</i>	Qar beyaz ve suvuqtır.
12	<i>У вас пальто чи є?</i>	Siziñ paltoñız bar mı?
13	<i>Так, у мене пальто є.</i>	Ebet, benim paltom bar.
14	<i>Твоє пальто товстіше й тепліше мого пальта.</i>	Seniñ paltoñı benim paltomdam daa qalın ve sıcaqtır.
15	<i>Улітку дощ іде, у дворі бруд буває.</i>	Yazda yağmur yağa, azbarda çamur ola.
16	<i>У бруdному дворі не грай!</i>	Çamurlı azbarda oynama!
17	<i>Узимку у дворі холодно буває.</i>	Qışta azbarda suvuq ola.

Bіdповіdі до вправу 36

1.	Bizim qomşumuzda sıcaq bir palto bar.	[Бизим къомшумызда сыджакъ бир палто бар.]	<i>У нашого сусіда є тепле пальто.</i>
2.	О қышта ұшпемеу.	[О къышта ушюмей.]	<i>Вн зимою не відчуває холоду.</i>
3.	Qışta balalar qarda oynaylar.	[Къышта балалар къарда ойнайлар.]	<i>Зимою діти грають у снігу.</i>
4.	Yazda yağmur, qışta qar yağa.	[Язда ягъмур, къышта къар ягъа.]	<i>Улітку йде дощ, а узимку йде сніг.</i>
5.	Tünevin pek çoq yağmur yağdı, onıñ içün bugün azbarda çoq çamur bardır.	[Тюневин пек чокъ ягъмур ягъды, онынъ ичюн бупон азбарда чокъ чамур бардыр.]	<i>Учора довго (дуже багато) ішов дощ, і тому у дворі сьогодні дуже брудно.</i>
6.	Yağmurlı avada evde oturmaq kerektir.	[Ягъмурлы авада эвде отурмакъ керектир.]	<i>У дощову погоду треба сидіти дома.</i>
7.	Qışta ұшпемек içün evden paltosız çıqmamaq kerektir.	[Къышта ушюмемек ичюн эвден палтосыз чыкъмамакъ керектир.]	<i>Щоб не змерзнути зимою, треба не виходити з дому без пальто.</i>

Урок 19.

---

§ 32. Умовна форма дієслів утворюється додатком до основи закінчень *-sa* та *-se* [*-sa* та *-se*].

Завдання

Вправа 37

Перекладіть на українську мову.

1. Men qış kelse şeerге baracađım. [Мен кыш келсе шеэрге бараджагым.]
2. Şeerге barsam, tramvaynen kezeceğim. [Шеэрге барсам, трамвайнен кезеджегим.]
3. Siz qayda keteceksiz? [Сиз къайда кетеджексиз?]
4. Men Bađçasarayğa ketmege isteyim. [Мен Багъчасарайğa кетмеге истейим.]
5. Aqmescitten Bađçasarayğa билет 37 kapiktir. [Акъмесджиттен Багъчасарайğa билет 37 капиктир.]
6. Nasıl бу sizin için: ucuzmı, paalımı? [Насыл бу sizin için: уджузмы, паалымы?]
7. Bu benim için çoq paalıdır, çünkü мен айда yalnız 22 ruble para alam. [Бу benim için чоq paalıdır, çünkü чюнки мен айда ялынъыз 22 рубле пара алам.]
8. Menim qardaşlarım tünevin köyge kettiler. [Меним къардашларым тюневин кёйге кеттилер.]
9. Ava pek güzel edi. [Ава пек гюзел эди.]
10. Köyde bizim qartbabamız yaşay. [Кёйде bizim къартбабамыз яшай.]
11. Onıñ yahşı bir bađçası бар. [Онынъ яхшы бир багъчасы бар.]
12. Олар анда армут, алма, кираз ve даа başqa yemişler aşadılar. [Олар анда армут, алма, кираз ve даа башкъа емишлер ашадылар.]
13. Siz о zaman evдеми ediniz? [Сиз о заман эвдеми эдиниз?]
14. Yoq, биз о zaman evде degil, bazarda edik. [Ёк, биз о заман эвде дегил, базарда эдик.]
15. Соñ evге keldik, amma олар да evде yoq ediler. [Сонъ эвге келдик, amma олар да эвде ёк эдилер.]
16. Yarın bizim evimizge kelseñiz, оларнı köreceksiz. [Ярын bizim эвимизге келсеñиз, оларнı köreceksiz.]

17. Biz evge kele ve isinemiz.	оларны кѳреджексиз.]
18. Bu yıl qışta benim arqadaşım şeerden köyge ketti.	[Биз эвге келе ве исинемиз.]
19. O zaman onıñ elleri suvuqтан buzladı.	[Бу йыл кышта меним аркъадашым шеэрден кѳйге кетти.]
	[О заман онынъ эллери сувукътан бузлады.]

Вправа 38

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Я вже два роки живу в Москві.	5. У кожному трамвайному вагоні є один кондуктор.
2. Це дуже велике місто.	6. Кондуктор дає квитки й одержує гроші.
3. У Москві є кілька вокзалів.	7. Я щодня в трамваї бачу моїх знайомих.
4. З вокзалу в місто люди їзжать у трамваї.	8. Я часто виходжу гуляти до вокзалу й бачу там багато людей.

Відповіді до вправи 37

1. Я, коли зима прийде, у місто поїду.	Men qış kelse şeerge baracağım.
2. Коли в місто поїду, у трамваї буду кататися.	Şeerge barsam, tramvaynen kezeceğim.
3. Ви куди поїдете?	Siz qayda keteceksiz?
4. Я в Бахчисарай їхати хочу.	Men Bağçasarayğa ketmege isteyim.
5. Від Сімферополя до Бахчисарая квиток 37 копійок.	Aqmescitten Bağçasarayğa bilet 37 kapıktır.
6. Як це для вас: чи дешево, чи дорого?	Nasıl bu siziñ içün: ucuzmu, paalımı?
7. Це для мене дуже дорого, тому що я на місяць тільки 22 рубля грошей одержую.	Bu benim içün çoq paalıdır, çünki men ayda yalnız 22 ruble para alam.
8. Мої брати вчора в село поїхали.	Menim qardaşlarım tünevin köyge kettiler.
9. Погода дуже гарна була.	Ava pek güzel edi.
10. У селі наш дідусь живе.	Köyde bizim qartbabanız yaşay.
11. У нього гарний сад є.	Onıñ yahşı bir bağçası bar.
12. Вони там зруші, яблука, черешні й ще інші фрукти їли.	Olar anda armut, alma, kiraz ve daa başqa yemişler aşadılar.
13. Ви тоді вдома чи були?	Siz o zaman evdemi ediñiz?
14. Ні, ми тоді не дома, на базарі були.	Yoq, biz o zaman evde degil, bazarda edik.
15. Потім додому прийшли, але вони ще дома не були.	Soñ evge keldik, amma olar da evde yoq ediler.
16. Якщо завтра ви прийдете до нас додому, ви їх побачите.	Yarın bizim evimizge kelseñiz, oların köreceksiz.
17. Ми додому приходимо й зріємося.	Biz evge kele ve isinemiz.
18. Цього року взимку мій товариш із міста	Bu yıl qışta benim arqadaşım şeerden

в село поїхав.
19. Тоді його руки від холоду змерзнули.

köyge ketti.
O zaman onun elleri suvuqтан buzladı.

Відповіді до вправ 38

1. Men eki yıldan berli Moskvada oturam.	[Мен эки йылдан берли Москвада отурам.]	<i>Я вже два роки живу в Москві.</i>
2. Bu pek büyük bir şeydir.	[Бу пек бюк бир шеърдир.]	<i>Цедуже велике місто.</i>
3. Moskvada bir kaç vokzal bardır.	[Москвада бир кьач вокзал бардыр.]	<i>У Москві є кілька вокзалів.</i>
4. Vokzaldan şeerge adamlar tramvaynen keteler.	[Вокзалдан шеерге адамлар трамвайнен кетелер.]	<i>З вокзалу в місто люди іздять (keteler) у трамваї.</i>
5. Er bir tramvay vagonında konduktor bardır.	[Эр бир трамвай вагонында кондуктор бардыр.]	<i>У кожному (er bir) трамвайному вагоні є один кондуктор.</i>
6. Konduktor билет бере ve para ala.	[Кондуктор билет бере ve пара ала.]	<i>Кондуктор дає квитки й одержує гроші.</i>
7. Men er kün tramvayda tanışlarımı körem.	[Мен эр кюн трамвайда танышларымны көрем.]	<i>Я щодня в трамваї бачу моїх знайомих.</i>
8. Men sıq-sıq vokzalğa kezmege çıqam ve anda çoq adam körem.	[Мен сыкъ-сыкъ вокзалğa кезмеге чыкъам ve анда чокь адам көрем.]	<i>Я часто вихожу гуляти до вокзалу й бачу там багато людей.</i>

Урок 20.

Складна форма дієслів минулого часу

§ 33. Оповідальна складна форма дієслів минулого часу утворюється додатком до теперішнього часу 3-го особи однини наступних форм допоміжного дієслова **edi, edifñ, edim, ediler, edifñiz, edik** [эди, эдинь, эдим, эдилер, эдиньиз, эдик].

Словник

terzi	[терзи]	— кравець
usta	[уста]	— майстер
çıraқ	[чыракь]	— підмайстер, кравчик
terzi tükâni	[терзи тюкяны]	— кравецька майстерня
çuha	[чуха]	— сукню
astar	[астар]	— підбивка

yine	[йине]	— голка
yip	[йип]	— нитка
maqas	[макъас]	— ножиці
maşna	[машна]	— машина
para	[пара]	— гроші
kene	[кене]	— теж, знову
ki	[ки]	— що, який
eski	[эски]	— старий
yañı	[яньы]	— новий
azır	[азыр]	— готовий
razı	[разы]	— згодний
sağlıqnen qalıñız	[сагълыкънен къалынъыз]	— до побачення (говорить той, що йде)
sağlıqnen barıñız	[сагълыкънен барынъыз]	— до побачення (говорить той, що залишається)
tikmek	[тикмек]	— шити
tiktirmek	[тиктирмек]	— дати шити, змусити шити
tike edi	[тике эди]	— він шив було
tike ediñ	[тике эдинъ]	— ти шив було
tike edim	[тике эдим]	— ми шили було
tike ediler	[тике эдилер]	— вони шили було
tike ediñiz	[тике эдинъиз]	— ви шили було
tike edik	[тике эдик]	— ми шили було
yaşay edi	[яшай эди]	— він жив було
yaşay ediñ	[яшай эдинъ]	— ти жив було
yaşay edim	[яшай эдим]	— ми жили було
yaşay ediler	[яшай эдилер]	— вони жили було
yaşay ediñiz	[яшай эдинъиз]	— ви жили було
yaşay edik	[яшай эдик]	— ми жили було
ölçü	[олчю]	— мірка, розмір

Завдання

Вправа 39

Перекладіть на українську мову.

1. Men bugün bir arkadaşımın terzi tükânına bardım. [Мен bugün бир аркъадашымнен terzi тюкянына бардым.]
2. Mende altı arşın çuha bar edi. [Менде алты аршын чуха бар эди.]
3. Men urba tiktirmege istey edim. [Мен urba тиктирге истей эдим.]
4. Terzi menden bir urba tikmek için eki çervonsa para istedi. [Терзи менден бир urba тикmek ичюн эки червонса пара истеди.]
5. «Bu benim için pek paalıdır» - dedim. [«Бу меним ичюн pek паалыдыр» - дедим.]
6. Amma terzi «Daa ucuzğa tikmeyceğim» – dedi. [Амма terzi «Даа уджузгъа тикмейджегим» – деди.]
7. Ne yapacağım? Razi oldım. [Не япаджагым? Разы олдым.]
8. Terzi çırağına ayttı. [Терзи чырагына айтты.]
9. O keldi, arşınнен benim ölçümni aldı, bir defterge yazdı. [О келди, аршыннен benim олчюмни алды, бир дефтерге язды.]
10. Terziniñ tükânında 3 usta ve 2 de çıraç çalışa ediler. [Терзининъ тюкянында 3 уста ve 2 де чыракъ чалыша эдилер.]
11. Ustalar urbalarını biçе, çıraçлар yinenen urbalарға astar tike ediler. [Усталар urбаларны биче, чыракълар yиненен urбаларгъа астар тике эдилер.]
12. Men terzi tükânından çıktım. [Мен terzi тюкянындан чыкътым.]
13. Bir afta soñ keldim. [Бир афта сонъ келдим.]
14. Menim urbam azır edi. [Меним urbam азыр эди.]
15. Paramı berdim, urbamı aldım, terziге «sağlıqnen qalıñız» dedim, evge bardım. [Параны бердим, urbамны алдым, terziге «сагълыкънен къалыñыз» дедим, эвге бардым.]
16. Eski urbamı çıqardım, yañısını kiydim, kene şeerge çıqtım. [Эски urbамны чыкъардым, яñысыны кийдим, кене шеерге чыкътым.]

Вправа 40

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. Я хотів пошити собі новий костюм, але в мене не було сукна.
2. Я з батьком і матір'ю пішов у магазин.
3. І купив там 8 аршин сукна й 6 аршинів підбивки.
4. Потім ми прийшли до кравця.
5. Кравець зняв з мене мірку, викроїв сукно ножицями й дав майстрові.
6. Я пішов з майстерні.
7. Кравець мені сказав: «прийдете через два тижні».
8. Через два тижні я знову прийшов.
9. Мій костюм був готовий.
10. Я заплатив (дав) гроші за роботу (справу).
11. Сказав: «до побачення», пішов додому.

Відповіді до вправи 39

1. Я сьогодні з одним моїм товаришем у кравецьку майстерню пішов.
  2. У мене шість аршинів сукна було.
  3. Я собі костюм пошити хотів.
  4. Кравець, щобшити один костюм, попросив у мене два червонці грошей.
  5. «Це для мене дуже дорого» - сказав я.
  6. Але кравець сказав: «Дешевше не будушити».
  7. Що було мені робити? Я погодився.
  8. Кравець сказав своєму кравчику.
  9. Той прийшов, аршином зняв з мене мірку, в один зошит записав.
  10. У майстерні кравця 3 майстри та 2 кравчики працювали.
  11. Майстри кроїли костюм, а кравчики пришивали до костюмів підбивки.
  12. Я із кравецької майстерні вийшов.
  13. Через тиждень я прийшов.
  14. Мій костюм був готовий.
  15. Я гроші сплатив, свій костюм взяв, кравцеві: «Будьте здорові!» - сказав, додому пішов.
  16. Старий костюм зняв, новий надів, знову в місто вийшов.
- Men bugün bir arkadaşımın terzi tükânına bardım.
Mende altı arşın çuha bar edi.
Men urba tiktirmege istey edim.
Terzi menden bir urba tikmek için eki çervonsa para istedi.
«Bu benim için pek paalıdın» - dedim.
Amma terzi «Daa ucuzğa tikmeyceğim» - dedi.
Ne yapacağım? Razi oldım.
Terzi çırağma ayttı.
O keldi, arşınnen benim ölçümni aldı, bir defterge yazdı.
Terziniñ tükânında 3 usta ve 2 de çırağ çalışa ediler.
Ustalar urbalarmı biçe, çıraqlar yinene urbalarağta astar tike ediler.
Men terzi tükânından çıktım.
Bir afta soñ keldim.
Menim urbam azır edi.
Paranı berdim, urbamı aldım, terzige «sağlıqnen qalñız» dedim, evge bardım.
Eski urbamı çıqardım, yañısını kiydim, kene şeerge çıktım.

Відповіді до вправи 40

1. Men özümne yañı bir urba [Men özümne yañı bir *Я хотів пошити собі новий костюм, але в мене*

mende çuha yoq edi.	урба тиктирмеге истедим, амма менде чуха ёкъ эди.]	не було сукна.
2. Men baba ve anamnen tükânğa bardım.	[Мен баба ве анамнен тюкянгъа бардым.]	<i>Я з батьком і матір'ю пішов у магазин.</i>
3. Ve ondan 8 arşın çuha ve 6 arşın astar aldım.	[Ве ондан 8 аршин чуха ве 6 аршин астар алдым.]	<i>І купив там 8 аршин сукна й 6 аршинів підбики.</i>
4. Soñ biz terzige keldik.	[Сонь биз терзиге келдик.]	<i>Потім ми прийшли до краця.</i>
5. Terzi benim ölçümni aldı, çuhanı maqasnen biçti ve ustağa berdi.	[Терзи меним олчюмни алды, чуханы макъаснен бичти ве устагъа берди.]	<i>Кравець зняв з мене мірку, викроїв сукно ножицями й дав майстрові.</i>
6. Men terzi tükânından çıqtım.	[Мен терзи тюкянындан чыкътым.]	<i>Я пішов з майстерні.</i>
7. Terzi maña: «Eki aftadan keliñiz» - dedi.	[Терзи мања: «Эки афтадан келинъиз» - деди.]	<i>Кравець мені сказав: «прийдете через два тижні».</i>
8. Eki aftadan men kene keldim.	[Эки афтадан мен кене келдим.]	<i>Через два тижні я знову прийшов.</i>
9. Menim urbam azır edi.	[Меним урбам азыр эди.]	<i>Мій костюм був готовий.</i>
10. Men iş parasını berdim.	[Мен иш парасыны бердим.]	<i>Я заплатив (дав) гроші за роботу (справу).</i>
11. «Sağlıqnen qalıñız» - dedim, evge qayttım.	[«Саглыкънен къалынъыз» - дедим, эвге къайттым.]	<i>Сказав: «до побачення», пішов додому.</i>

Урок 21.

Словник

selâm aleyküm	[селям алейкюм]	— <i>доброгo здоров'я!</i>
aleyküm selâm	[алейкюм селям]	— <i>доброгo здоров'я!</i> (у відповідь)
qaveçi	[къавечи]	— <i>кофейник</i>
haber	[хабер]	— <i>звістка</i>
filcan	[филджан]	— <i>чашка, склянка</i>
şey	[шей]	— <i>річ</i>
tepsi	[тепси]	— <i>таця, блюде</i>

osaq	[оджакъ]	—	місце для розведення вогню
cezve	[джезве]	—	кавник з довгою ручкою
bu arada	[бу арада]	—	у цьому проміжку (часу)
aqşam	[акъшам]	—	увечері
kırmek	[кирмек]	—	заходити
biri birine	[бири бирине]	—	один одному
tatlı	[татлы]	—	смачний, солодкий
er zaman	[эр заман]	—	постійно
er	[эр]	—	усі
episi	[эписи]	—	усі
eñ	[энь]	—	самий
süt	[сют]	—	молоко
sade	[саде]	—	простій
tanış	[таныш]	—	знайомий
bir kaç	[бир къач]	—	декілька
bir çoq	[бир чокъ]	—	безліч (чого, кого)
sमारlamaq	[сымарламакъ]	—	замовити
pişirmek	[пиширмек]	—	варити
bitirmek	[битирмек]	—	закінчувати
kül-mek	[кюлмек]	—	сміятися
kül-er	[кюлер]	—	він буде сміятися
kül-er-siñ	[кюлерсинъ]	—	ти будеш сміятися
kül-er-im	[кюлерим]	—	я буду сміятися
kul-er-ler	[кулерлер]	—	вони будуть сміятися
kül-er-siz	[кюлерсиз]	—	ви будете сміятися
kül-er-miz	[кюлермиз]	—	ми будемо сміятися
sevin-mek	[севинмек]	—	радіти
sevin-ir	[севинир]	—	він буде радіти
sevin-ir-siñ	[севинирсинъ]	—	ти будеш радіти
sevin-ir-im	[севинирим]	—	я буду радіти
sevin-ir-ler	[севинирлер]	—	вони будуть радіти

sevin-ir-siz	[севинирсиз]	— <i>ви будете радити</i>	— <i>ви радієте</i>
sevin-ir-miz	[севинирмиз]	— <i>ми будемо радити</i>	— <i>ми радіємо</i>
sora-maq	[сора-макъ]		— <i>запитувати</i>
sora-r	[sora-r]	— <i>він буде</i> <i>запитувати</i>	— <i>він запитує</i>
sora-r-siñ	[sora-r-siñ]	— <i>ти будеш</i> <i>запитувати</i>	— <i>ти запитуєси</i>
sora-r-ım	[sora-r-ım]	— <i>я буду запитувати</i>	— <i>я запитую</i>
sora-r-lar	[сорар-лар]	— <i>вони будуть</i> <i>запитувати</i>	— <i>вони</i> <i>запитують</i>
sora-r-sız	[севинирсыз]	— <i>ви будете</i> <i>запитувати</i>	— <i>ви запитуєте</i>
sora-r-mız	[севинирмыз]	— <i>ми будемо</i> <i>запитувати</i>	— <i>ми запитуємо</i>

Завдання

Вправа 41

Перекладіть на українську мову.

QAVEHANEDE

- Men er kün bir çoq tanışlarnen 10. Qaveçi oçaqda cezvede sade bir qavege varırım. qave pişirdi ve bizge verdi.
- Biz epimiz bir masa başında oturr 11. Bu arada köylü tanışımız bizge yahşı ve qave içermiz. köy haberler ayta edi.
- Qavehanede daa pek çoq adamlar 12. Biz de ofia bir qaç haberler aytdıq. vardır.
- Olar er kün qavehaneye kelir, 13. Gazetada yahşı haberler var edi. qave ve çay içerler.
- Men bir kün qavehanede otura 14. Bizden qazetanı istedi. edim.
- Menim eski bir arqadaşım keldi, 15. Biz verdik. selâm verdi.
- Biz “aleyküm selâm” dedik. 16. O onu aldı, “sağlıqnen qalınız!”— dedi.
- O da bizim stol yanına oturdı. 17. Biz de ona: “Oğurlar olsun! Tanış arqadaşlarqa selâm ayıt” — dedik.
- Men arqadaşlarnıñ epsine qave sınırladım.

Вправа 42

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. У Сімферополі є багато татарських кав'ярень.
2. У них буває багато людей.
3. Учора ввечері я зайшов у кав'ярню й побачив там багатьох знайомих.
4. Я сів до столу й замовив собі чашку кави без молока.
5. Кава була дуже смачна.
6. Люди постійно приходять у кав'ярню, читають там газету, п'ють чай і каву.
7. Каву варять на вогнищі в кавнику.
8. У кав'ярні люди розповідають один одному багато нових вісток.

Теперішній майбутній час дієслова

§ 34. У татарській мові є така дієслівна форма, яка одночасно означає і теперішній і майбутній час.

При утворенні цієї форми:

- до основ, що кінчаються на голосний звук, приєднується афікс –r [p]: **başla-r** [башла-р], **bekle-r** [бекле-р];
- до односкладових основ – афікс –ar, –er [-ар, -ер] (див. винятки): **otut-ar** [отут-ар], **sev-er** [сев-ер];
- до багатоскладових основ на приголосний – афікс –ır, –ir [-ыр, -ир]: **tutul-ır** [тутул-ыр], **beslen-ir** [беслен-ир].

Винятки:

ayt-ır, al-ır, bar-ır, ber-ır, bil-ır, deş-ır-ler, kel-ır, kal-ır, ol-ur, yat-ır

[айт-ыр, ал-ыр, бар-ыр, бер-ир, бил-ир, деш-ир-лер, кел-ир, кьал-ыр, ол-ур, ят-ыр]

Наприклад:

oqu-r	[окъу-р]	— читає, буде читати
aç-ar	[ач-ар]	— відкриває, відкриє
iç - er	[ич - эр]	— п'є, буде пити
kel-ır	[кел-ир]	— приходить, прийде
al-ır	[ал-ыр]	— бере, візьме

Відповіді до вправи 41

Qavehanede

1. Men er kün bir çoq tanıslarnen qavege varırım.

[Къавеханеде]

[Мен эр кюн бир чокъ танышларнен къавеге варырым.]

У кав'ярні

Я щодня з багатьма знайомими ходжу в кав'ярню.

2. Biz epimiz bir masa başında oturur ve qave içərmiz.	[Биз эпимиз бир маса башында отурыр ве къаве ичермиз.]	<i>Ми усі сидимо за одним столом і п'ємо каве.</i>
3. Qavehanede daa pek çoq adamlar vardır.	[Къавеханеде даа пек чокь адамлар вардыр.]	<i>У кав'ярні є ще дуже багато людей.</i>
4. Olar er kün qavehaneye kelir. qave ve çay içerler.	[Олар эр кюн къавеханеге келир, къаве ве чай ичерлер.]	<i>Вони щодня приходять у кав'ярню, п'ють каве та чай.</i>
5. Men bir kün qavehanede otura edim.	[Мен бир кюн къавеханеде отура эдим.]	<i>Я одного рязу сидів у кав'ярні.</i>
6. Menim eski bir арqadaşım keldi, selâm verdi.	[Меним эски бир аркъадашым келди, селям верди.]	<i>Прийшов одні мій старий товариш, поклонився.</i>
7. Biz "aleyküm selâm" dedik.	[Биз "алеюкюм селям" дедик.]	<i>Ми сказали: «Привіт!»</i>
8. O da bizim stol yanına oturdu.	[О да бизим стол янына отурды.]	<i>Він теж підсів до нашого столу.</i>
9. Men арqadaşларımı epsine qave smarladım.	[Мен аркъадашларнынь эпсине къаве сымарладым.]	<i>Я замовив для всіх товаришів каве.</i>
10. Qaveçi oçaqда cezvede sade bir qave pişirdi ve bizge verdi.	[Къавечи оцакьда джезведе саде бир къаве пиширди ве бизге верди.]	<i>Кофейник на вогниці в казнику заварив просту каве у дав нам.</i>
11. Bu arada köylü tanışımız bizge yahşı köy haberler айта еди.	[Бу арада кёйлю танышымыз бизге яхшы кёй хаберлер айта эды.]	<i>У цей час наш сільський знайолий повідомив нам гарні сільські звістки.</i>
12. Biz de оña bir qaç haberler айтдиқ.	[Биз де онъа бир къач хаберлер айтдыкъ.]	<i>І ми йому передали деякі звістки.</i>
13. Gazetada yahşı haberler var еди.	[Газетада яхшы хаберлер вар эди.]	<i>У газеті були гарні звістки.</i>
14. Bizden qazetanı istedi.	[Бизден къазетаны истеди.]	<i>Він попросив у нас газету.</i>
15. Biz verdik.	[Биз вердик.]	<i>Ми дали.</i>
16. O onı aldı, "sağlıqnen qalıñız?"—dedi.	[О оны алды, "саглыкънен къалыңыз!"—деди.]	<i>Він її взяв, сказав: «Будьте здорові!»</i>
17. Biz de ona: "Oğurlar olsun! Tanış арqadaşларқа selâm айт" —dedik.	[Биз де она: "Огьурлар олсун! Таныш аркъадашларкъа селям айт" — дедик.]	<i>І ми йому сказали: «Щасливої дороги! Передай укїн знайолим товаришам.»</i>

Відповіді до вправ 42

1. Aqmescitte bir çoq qırımtatar qavehanesi bardır.	[Акъмесджитте бир чокь кырымтатар къавеханеси бардыр.]	<i>У Сімферополі є багато татарських кав'ярень.</i>
2. Olarda çoq halq ola.	[Оларда чокь халкъ ола.]	<i>У них буває багато людей.</i>
3. Tünevin аqşam мен qavehaneye kirdim ve anda çoq tanışларımı kördim.	[Тюневин акьшам мен къавеханеге кирдим ве анда чокь танышларымны кёрдим.]	<i>Учора ввечері я зайшов у кав'ярню і побачив там багатоох знайомих.</i>

4. Masa başında oturdum ve özüme bir filcan sütsüz qave smarladım.
5. Qave çox tatlı edi.
6. Adamlar er zaman qavehaneye kelir, anda gazeta oqur ve çay içerler.
7. Qaveni ocaqta cezvede pişirirler.
8. Qavehanede adamlar bir-birine çox yalışı haber aytarlar.

[Маса башында отурдым ве озюме бир филджан сютсюз къаве сымарладым.]
 [Къаве чокъ татлы эди.]
 [Адамлар эр заман къавеханеге келир, анда газета окъур ве чай ичерлер.]
 [Къавени оджакъта джезведе пиширлер.]
 [Къавеханеде адамлар бир-бирине чокъ яхшы хабер айтарлар.]

Я сіе до столу й замовіе собі чашку каві без молока.
Кава була дуже смачна.
Люди постійно приходять у кав'ярню, читають там газету, п'ють чай і каву.
Каву варять на вогнищі в кавнику.
У кав'ярні люди розповідать один одному багато гарних звісток.

Урок 22.

Словник

ekim	[эким]	— доктор, лікар
poroşok	[порошок]	— порошок
doqtur	[докътур]	— доктор
tamla	[тамла]	— капля
hasta	[хаста]	— хворий
ağrı	[агъры]	— біль
hastalıq	[хасталыкъ]	— хвороба
yaramay	[ярамай]	— погано, -ий
hastahane	[хастахане]	— лікарня
ağır	[агъыр]	— важко, -ий
köküs	[кёкюс]	— груди
yengil	[енгил]	— легко, -ий
sağlam	[сагълам]	— живий, здоровий
yan	[ян]	— сторона, біля, бік
böyle	[бёйле]	— так, у такий спосіб
yaş	[яш]	— слюза, мокрий
ilâc	[илъдж]	— ліки
közyaş	[кёзйаш]	— слюза
		—
menim yan-ım-da	[меним ян-ым-да]	— біля мене
seniñ yan-ıñ-da	[сенинь ян-ынъ-да]	— біля тебе

oniñ yan-ı-da	[онинь ян-ы-да]	— <i>біля нього</i>
bizim yan-ımız-da	[бизим ян-ымыз-да]	— <i>біля нас</i>
siziñ yan-ıñız-da	[сизинь ян-иньиз-да]	— <i>біля вас</i>
olarıñ yan-ı-da	[оларнинь ян-ы-да]	— <i>біля них</i>
diñlemek	diñlemek	— <i>слухати</i>
ağırmaq	ağırmaq	— <i>боліти</i>
aqmaq	aqmaq	— <i>текти</i>
musaade etmek	musaade etmek	— <i>дозволяти</i>
yatmaq	yatmaq	— <i>лежати</i>
de-mek	demek	— <i>говорити</i>
de-y	[де-й]	— <i>він говорить</i>
de-y-siñ	[де-й-синь]	— <i>ти говориш</i>
de-y-im	[де-й-им]	— <i>я говорю</i>
de-y-ler	[де-й-лер]	— <i>вони говорять</i>
de-y-si(ñi)z	[де-й-си(нъи)з]	— <i>ви говорите</i>
de-y-miz	[де-й-миз]	— <i>ми говоримо</i>
al-maq	[ал-макъ]	— <i>купувати, брати</i>
alır edi	[алыр эди]	— <i>він купив би, він купував було</i>
alır ediñ	[алыр эдинь]	— <i>ти купив би, ти купував було</i>
alır edim	[алыр эдим]	— <i>я купив би, я купував було</i>
alır ediler	[алыр эдилер]	— <i>вони купили б, вони купували було</i>
alır ediñız	[алыр эдиньиз]	— <i>ви купили б, ви купували. було</i>
alır edik	[алыр эдик]	— <i>ми купили б, ми купували було</i>
oqur edi	[окьур эди]	— <i>він читав би, він читав було</i>

§ 35. Теперішній майбутній час дієслова у з'єднанні з минулим часом допоміжного дієслова **emek** «бути» утворює складну дієслівну форму, що має значення й умовного способу, і оповідальну форму минулого часу.

Завдання

Вправа 43

Перекладіть на українську мову.

1. Men bundan üç kün evel hastahanege vardım. [Мен бундан уч кюн эвел хастаханеге вардым.]
2. Onda benim yaqın tanışlarımdan biri yata edi. [Онда меним якын танышларымдан бири ята эди.]
3. Men onda onıñ hastalıqınıñ soradım. [Мен онда онынъ хасталыккынынъ сорадым.]
4. Men hasta degilim, ama evden çıqmaqa doqtur musaade etmey. [Мен хаста дегилим, ама эвден чыкъмакъа докътур мусааде этмей.]
5. Men sağ olsam, çıkar, kezer, sizge de varır edim. [Мен сагъ олсам, чыкъар, кезер, сизге де варыр эдим.]
6. Ama ne урачақсын? Şimdi yatmaq, doqturınıñ ilâclarnıñ içmek gerek— dedi. [Ама не япачакъсын? Шимди ятмакъ, докътурнынъ иляджларнынъ ичмек керек— деди.]
7. Men arqadaşımıñ diñley edim. [Мен аркъадашымны динълей эдим.]
8. Bu arada doqtur keldi, onı diñledi. [Бу арада докътур келди, оны динъледи.]
9. Soñ oña gene ilâc yazdı. [Сонъ онъа гене илядж язды.]
10. "Bu ilâcni saba aqşam suvnen altı tamlâ içmek gerek"—dedi. ["Бу иляджни саба акъшам сувнен алты тамла ичмек керек"—деди.]
11. Men hastanıñ yanıda daa çoq oturmadım. [Мен хастанынъ яныда даа чокъ отурмадым.]
12. "Sağlıqnen qal"—dedim, evge ketdim. ["Сагълыкънен къал"—дедим, эвге кетдим.]

Вправа 44

Перекладіть на кримськотатарську мову.

1. У нашім селі була велика лікарня.
2. У лікарні працювали чотири лікарі.
3. Мій товариш був хворий.
4. Він приїхав у цю лікарню, щоб показати докторові свої груди.
5. Доктор вислухав мого товариша й сказав: « Так, вам треба лежати три місяці в лікарні».

6. *«Я візьму для вас із аптеки порошки. Ви будете пити два порошки в день», - він сказав.*
7. *Хворий там пролежав три місяці й вийшов звідти здоровий.*
8. *Потім він нам багато говорить (булю) про цю лікарню й про того доктора.*

Відповіді до вправи 43

Три дні тому назад я пішов у лікарню.

Там лежав один з моїх близьких знайомих.

Я запитав у нього про його хворобу.

Він сказав: «Я не хворий, але доктор мені не дозволяє виходити з дому».

Якщо я сиділа, вийду, б'юду гуляти й до вас зайду.

Але що ж поробиш? Тепер треба лежати й пити ліки лікаря».

Я слухав свого товариша.

У цей час прийшов доктор, вислухав його».

Потім знову прописав йому ліки.

Він сказав: «Треба ці ліки пити з водою ранком і ввечері по б краль».

Я ще не дуже довго сидів біля хворого.

Я сказав: «Будь здоровий» - і пішов додому».

Men bundan üç kün evel hastahanege vardım.

Onda benim yaqın tanışlarımdan biri yata edi

Men onda onunı hastalıqını soradım.

Men hasta degilim, ama evden çıqmağa doqтур musaade etmey.

Men sağ olsam, çıkar, kezer, sizge de varır edim.

Ama ne yaraşaqsin? Şimdi yatmaq, doqturnıñ ilâclarınıñ içmek gerek— dedi.

Men arqadaşımıñ dinley edim.

Bu arada doqтур keldi, oni dinledi.

Soñ onı gene ilâc yazdı.

"Bu ilâcni saba aqşam suvnen altı tamla içmek gerek"—dedi.

Men hastanıñ yanıda daa çoq oturmadım.

"Sağlıqnen qal"—dedim, evge kettim.

[Men bundan üç kün evel hastahanege vardım.]

[Onda benim yaqын tanışlarımdan бири ята эди.]

[Men onda onunı hastalıqınıñ soradım.]

[Men hasta degilim, ama evden çıqmaqta doqтур musaade etmey.]

[Men sağ olsam, чықар, кезер, sizge de varыр эдим.]

[Ama ne yaraşaqsyn? Şimdi yatmaq, doqтурнын иляджларнын ичmek gerek—dedi.]

[Men arqadaşımnyñ dinley эдим.]

[Bu arada doqтур keldi, onı dinleyedi.]

[Soñ onı gene ilâc yazdı.]

[“Bu ilâcni saba aqşam suvnen altı tamla içmek gerek”—dedi.]

[Men hastаныñ яныда даа чокь отурмадым.]

[“Sağlıqnen qal”—dedim, evge ketдим.]

Відповіді до вправи 44

Bizim köyümüzde балабан бир hastahane бар edi.

Hastahaneде dört doqтур çalışа ediler.

Menim arqadaşım hasta edi.

O köksünü doqтурğa köstermek için bu hastahanege keldi.

Doqтур benim arqadaşımıñ dinledi ve: “Ebet, sizge üç ay hastahaneде yatmaq gerek.

Men siziñ için ilâchaneden paraşok alırım, siz күнде eki paraşok içersiz” – dedi.

[Bizim köyümüzde балабан бир хастахане бар эди.]

[Хастаханеде дёрт доктур çалыша эдилер.]

[Меним арқадашым hasta эди.]

[O köksünü doqтурğa көстерmek için bu hastahanege keldi.]

[Доктур benim арқадашымны dinledi ve: “Ebet, sizge üç ай хастаханеде ятmaq керек.]

[Men siziñ için ilâchaneden paraşok alырым, siz күнде эки paraşok ичерsiz” – dedi.]

У нашим сел була велика лікарня.

У лікарні працювали чотири лікарі.

Мій товариш був хворий.

Він прийшов у цю лікарню, щоб показати докторові свої груди.

Доктор вислухав моего товарища й сказав: « Так, вам треба лежати три місяці в лікарні».

«Я візьму для вас із аптеки порошки. Ви будете пити два порошки в день», - він сказав.

Hasta anda üç ay yattu ve andan sağlaşır çıktı.

Sofi o bizge bu hastahane ve o doqtur için çoq şey söyledi.

[Хаста анда уч ай ятты ве андан сагълашып чыкъты.]

[Сонь о бизге бу хастахане ве о докътур ичюн чокъ шей сёйледи.]

Усориї там пролежав три місяці ї вийшов звідти здоровий.

Потім він нам бжжато говорив (було) про цю лікарню ї про того доктора.

Урок 23.

СЛОВНИК

Hoş keldiñ	[хош келдинь]	— Из приїздом, доброго здоров'я
Hoş keldiñiz	[хош келдиньиз]	— Ласкаво просимо, доброго здоров'я
Sallamaq	[салламакъ]	— Качати
Añlaşılmaq	[анълашылмакъ]	— З'ясовуватися
Birer	[бирер]	— По одному
Ekişer	[екишер]	— По два
On beşer	[он бешер]	— По н'ятнадцять
Keyf	[кейф]	— Самопочуття, настроїї
Nefes	[нефес]	— Подих
Nefes almaq	[нефес алмакъ]	— Дихати
Yigirmi altışar	[йигирми алтышар]	— По 26
Yüz yedişer	[йюз едишер]	— По 107
Biñ otuz doquzar	[бинь отуз докъузар]	— По 1039
Sıq	[сыкъ]	— Часто
İştäa	[иштаа]	— Апетит
Cevap	[джевап]	— Відповідь
Qoltuq	[къолтукъ]	— Пахва
Alıp	[алып]	— Узавишись
Oturıp	[отурып]	— Сидячи
Alıp	[ал]	— Стан (здоров'я)
Aşar	[ашап]	— Ёсти, поѳеши
İçip	[ичип]	— Витѳеши, витѳеваючи
Yürüp	[йюрип]	— Ёдучи
Öyle ise	[ёйле исе]	— Якщо так
Ğaliba	[гъалиба]	— Здається, напевно
Dep	[деп]	— Говорячи, сказавши
Kere	[кере]	— Раз
Qalmaq	[къалмакъ]	— Залишитися

Yuqlamaq	[йукъламакъ]	— <i>Спати</i>
Cevap bermek	[джевап бермек]	— <i>Відповідати</i>
Qoymaq	[къоймакъ]	— <i>Покласти</i>
Öçemek	[ёлчемек]	— <i>Виміряти</i>
Alıp olam	[алып олам]	— <i>Можу взяти</i>
Körüp olam	[кёрип олам]	— <i>Можу бачити</i>
Alıp olmayım	[алып олмайым]	— <i>Не можу взяти</i>
Körüp olmayım	[кёрип олмайым]	— <i>Не можу бачити</i>
Külip olmayım	[кюлип олмайым]	— <i>Не можу сміятися</i>
Vaqtında	[вакътында]	— <i>Саме вчас, вчасно</i>

Завдання

Вправа 45

Перекладіть на українську мову.

—Selâm aleyküm, doqtur arqadaş!

[—Селям алейкюм, докътур аркъадаш!]

—Aleyküm selâm, hoş keldiniz. Siziñ bir işiñiz varmı?

[—Алейкюм селям, хош келдинъиз. Сизинъ бир ишинъиз бармы?]

—Ebet, doqtur, benim keyfim yoq.

[—Ебет, докътур, меним кейфим ёкъ.]

Üç haftadan beri çoq köküsum ağrıy.

[Уч хафтадан бери чокъ кёкюсюм агрый.]

Hiç nefes alıp olmayım.

[Хич нефес алып олмайым.]

Bir şey aşamağ da iştaham qalmadı.

[Бир шей ашамаğ да иштахам къалмады.]

—Nasil sıcakınız varmı? Gece uyuyup olañız?

[—Насыл сыджакъыңыз бармы? Гедже уюуп оланъыз?]

Hasta doqтурğa cevap verip olmadı.

[Хаста докътурğa джевап верип олмады.]

Doqtur hastanıñ qolтуғına termometreni qoyıp sıcakını ölçedi.

[Докътур хастанынъ къолтуғына термометрени къойып сыджакъыны олчеди.]

Onda 39 gradus sıcak var edi.

[Онда 39 градус сыджакъ вар эди.]

Soñ köküsiñe qulaqını qoyıp dinledi.

[Сонъ кёкюсиñе къулакъыны къойып динъледи.]

O çoq sıq nefes ala edi.

[О чокъ сыкъ нефес ала эди.]

Doqtur başını salladı.

[Докътур башыны саллады.]

Olsa kerek, hastanıñ alı yaramay edi.

[Олса керек, хастанынъ алы ярамай эди.]

O bir retsept jazıp verdi.

[О бир ретсепт жазып верди.]

"Aptekağa барып ismarlasız, күнде беşer

[«Аптекаға барып ысмарласыз, күнде

tamla içersiz" - dedi.

Men sizge bir ilâc daa yaza edim, ama, ğaliba, aptekada joqdır. Onıñ içün yazmaq istemeyim.

—Doqtur arkadaş, siz yazıñız. Eger minda olmasa, men onı Aqmescitte alırım".

Doqtur: "Pek yahşı, öyle olsa jazarım"— dedi.

бешер тамла ичерсиз" - деди.]

[Men sizge bir iljad daa yaza edim, ama, ğaliba, aptekada jokdyr. Onıñ içün yazmaq istemeyim.]

[—Doktur arkadaş, siz yazıñız. Eger minda olmasa, men onı Aqmescitte alırım".]

[Doktur: "Pek yahşı, öyle olsa jazarım"—dedi.]

Вправа 46

Перекладіть на кримськотатарську мову.

— Лікарю, я прийшов до вас. Я не можу добре дихати. Що мені робити? Послухайте мене.

— Зараз я подивлюся. Сідайте на диван (*divan*). Дихайте декілька разів. Добре. Так, ви хворі. Вам треба поїхати до моря й жити там літні місяці. Тоді ви будете здорові. Вам треба побільше лежати, поменше ходити й вчасно пити ліки, - сказав доктор.

Відповіді до вправи 45

— Здрастуйте, товариш доктор!

— Здрастуйте! Ласкаво просимо! Є чи у вас яка-небудь справа?

— Так, доктор, я нездоровий.

Уже 3 тиждень, як груди мої дуже болять.

Зовсім не можу дихати.

Не залишилося апетиту чого-небудь поїсти.

— А як, чи є у вас жар? Чи можете вночі спати?

Хворий не міг докторові відповісти.

Доктор, поклавши термометр під паху хворого, виміряв його температуру:

Температура в нього була 39 градусів.

Потім, приклавши вухо своє до його грудей, став слухати.

Він дуже часто дихав.

Доктор похитав головою.

Очевидно, стан хворого був поганим.

Доктор виписав один рецепт і дав.

Він сказав: «Підете в аптеку, змовите, і щодня по 5 капель будете пити.

—Selâm aleyküm. doqtur arqadaş!

—Aleyküm selâm, hoş keldiñiz. Siziñ bir işiñiz barmı?

—Ebet, doqtur, benim keyfim yoq.

Üç haftadan beri çoq köküsum ağrıy.

Hiç nefes alıp olmayım.

Bir şey aşamağ da iştaham qalmadı.

—Nasıl sıcakınız barmı? Gece uyuyup olañız?

Hasta doqturğa cevap verip olmadı.

Doqtur hastanıñ qoltuğına termometreni qoyıp sıcakını ölçedi.

Onda 39 gradus sıcak var edi.

Soñ köküsume qulaqını qoyıp diñledi.

O çoq sıq nefes ala edi.

Doqtur başını salladı.

Olsa gerek, hastanıñ alı yaramay edi,

O bir retsept jazıp verdi.

"Aptekağa barıp ismarlasız, künde beşer tamla içersiz" - dedi.

Я вам ще одні ліки написав би, але, здається, в аптеці їх немає, тому не буду писати.

— Товариш доктор, ви напишіть: якщо тут не виявиться, то я їх замовиши в Сімферополі, куплю.

Доктор сказав: «Дуже добре. Якщо так, то напишу».

Men sizge bir ilâc daa yazı edim. ama, ğaliba, aptekada joqdır. Onı için yazmaq istemeyim.

—Doqtur arkadaş, siz yazınız. Eger munda olmasa. men onı Aqmescitte alırım”.

Doqtur: "Pek yahşı, öyle olsa jazarım"— dedi.

Відповіді до вправи 46

Doqtur, men sizge keldim, yahşı nefes alıp olamayım, maña ne yapmaq kerek? Meni dinleñiz!

Şimdi men baqarım.

Divanda oturñuz. Bir qaç kere nefes alñuz. Yahşı.

Ebet, siz hastasız, sizge deñizge barmaq ve anda yaz aylarında yařamaq kerek.

O zaman siz yahşı olursız.

Sizge o yatmaq, az yürmek ve vaqtında ilâc içmek kerek.

[– Докътур, мен сизге келдим, яхшы нефес алып оламайым, манъа не япмакъ кerek? Мени динъленъиз!]

[– Шимди мен бакъарым.]

[Диванда отурынъыз. Бир къач кере нефес алынъыз. Яхшы.]

[Эбет, сиз хастасыз, сизге денъизге бармакъ ве анда yaz айларында яшамакъ kerek.]

[O заман сиз яхшы олурсыз.]

[Сизге oк ятмакъ, аз юрмек ве вакътында илядж ичмек kerek.]

Лікарю, я прийшов до вас. Я не можу добре дихати. Цо мені робити? Послухайте мене.

Зараз я подивлюся.

Сідайте на диван. Дихайте декілька разів. Добре.

Так, ви хворі. Вам треба поїхати до моря й жити там літні місяці.

Тоді ви будете здорові.

Вам треба побільше лежати, поменше ходити й вчасно пити ліки, - сказав доктор.

§ 36. Розділові (часткові) числівники утворюються від кількісних числівників приєднанням за законами сингармонізму афіксів **-ar, -er**, [эр, ар], якщо їх основа має на кінці приголосний звук, і на **-řar, -řer** [шер, шар], якщо їх основа має на кінці голосний звук. При складних числівниках ці закінчення додаються лише до останніх числівників.

Приклади: altıřar - по шість, ekiřer - по два, doqızar - по дев'ять, birer - по одному, yigirmiřer - по двадцять, qırqar - по сорок і т.д.

§ 37. Дієприкметникова форма дієслова утворюється додатком до основи **p** [п], якщо вона має на кінці голосний звук, та **-ip, -ip** [-yp, -ип], якщо основа має на кінці приголосний звук.

§ 38. Дієприкметникова форма дієслова разом з допоміжним дієсловом olmaq [олмакъ] - бути (*могти*) утворює складну дієслівну форму, напр. «ařar olmaq»-«могти (могти) їсти», яка змінюється у всіх способах і формах, при цьому дієприкметникова частина залишається без змін, а допоміжне дієслово olmaq змінюється у всіх способах.